

Besprijedložni genitiv u novelama Vladana Desnice

Pavlek, Sanela

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:375748>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Sanela Pavlek

Besprijedložni genitiv u novelama Vladana Desnice
Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Vlasta Rišner

Osijek, lipanj 2015.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Usporedba nazivlja značenja besprijedložnoga genitiva.....	4
3. Značenja besprijedložnoga genitiva.....	6
3. 1. Posvojni genitiv.....	5
3. 1. 1. Posvojni genitiv: pogled unatrag.....	7
3. 1. 2. Suvremenost posvojnoga genitiva.....	9
3. 1. 3. Posvojni genitiv ili posvojni pridjev.....	15
3. 2. Subjektni genitiv.....	17
3. 3. Objektni genitiv.....	19
3. 4. Genitiv opće pripadnosti i objasnidbeni ili eksplikativni genitiv.....	21
3. 5. Genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv.....	23
3. 6. Dijelni ili partitivni genitiv i genitiv cjeline.....	27
3. 7. Ostala značenja besprijedložnoga genitiva.....	31
3. 7. 1. Vremenski genitiv.....	31
3. 7. 2. Slavenski genitiv.....	33
3. 7. 3. Ablativni genitiv.....	35
3. 7. 4. Emfatični genitiv.....	36
3. 7. 5. Genitiv sadržaja.....	38
3. 7. 6. Genitiv sjećanja.....	38
4. Zaključak.....	39
5. Popis literature.....	40

Sažetak

U radu se opisuje besprijedložni genitiv prema značenjima. Opisuje se posvojni, subjektni, objektni, objasnidbeni genitiv i genitiv opće pripadnosti, genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv, dijelni ili partitivni genitiv, genitiv cjeline te ostala, rubna značenja besprijednožnoga genitiva. Posvojni je genitiv najbolje istražen i opisan u literaturi te se spominju pojmovi *posjednik* i *posjedovani*, *atributna posvojnost*, *otuđiva* i *neotuđiva posvojnost*. U jezikoslovnoj se literaturi često opisivao i kvalitativni genitiv, osobito zbog obveznoga atributa. Ostala značenja većinom se opisuju u gramatikama ili jezičnim savjetnicima. Uspoređuju se nazivlja, definicije i podjele u različitim hrvatskim gramatikama. Teorijski opisi potvrđuju se primjerima besprijednožnoga genitiva u novelama Vladana Desnice, ali i u jeziku svih hrvatskih govornika.

Ključne riječi:

besprijedložni genitiv, značenja genitiva, atributna posvojnost

1. Uvod

Besprijedložni je genitiv padež najopćenitija i najšira značenja, tako se u jednoj sintagmi mogu pronaći različita genitivna značenja. Uporaba je besprijedložnoga genitiva česta i značenja su raznolika. U radu se promatra zastupljenost značenja besprijedložnoga genitiva u djelima jezikoslovaca 19. i 20. stoljeća Adolfa Vebera Tkalčevića, Josipa Florschütza, Tome Maretića te Josipa Broza, Mate Hraste i Sretena Živkovića, a ujedno i u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika. Osobito je zanimljiv posvojni genitiv čija je upotreba u svakodnevnom govoru, ali i u standardnome jeziku, ograničena. Preporuča se zamjena besprijedložnoga genitiva s posvojnim pridjevom, no rad je usmjeren na (ne)opravdanost mijenjanja genitivnoga izraza posvojnim pridjevom. Ipak, posvojni se genitiv i dalje upotrebljava u razgovornom stilu, no većinom se tom zamjenom gubi obavijest. Uspoređuje se koja ostala značenja besprijedložnoga genitiva opisuju suvremene hrvatske gramatike i spomenuti jezikoslovci. Proučava se jezik novela Vladana Desnice te se uz teorijski opis pojedinih značenja besprijedložnoga genitiva donose primjeri koji potvrđuju navedene teze.

2. Usporedba nazivlja značenja besprijedložnoga genitiva u suvremenim gramatikama

Uspoređujući četiri suvremene gramatike (Tablica 1.), može se uočiti da se hrvatski jezikoslovci ne slažu potpuno u nazivlju značenja besprijedložnoga genitiva.¹ Padežna značenja koja se pojavljuju u četirima hrvatskim gramatikama jesu: posvojni ili posesivni genitiv, subjektni genitiv, objektni genitiv, objasnidbeni ili eksplikativni, genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv, dijelni ili partitivni genitiv i slavenski genitiv. Genitiv podrijetla, emfatični genitiv i genitiv obilja ili oskudice pojavljuje se samo u *Gramatici hrvatskoga jezika* autora Josipa Silića i Ive Pranjkovića. (Silić, Pranjković, 2007. : 202., 203.) Također važno je uočiti da se emfatični genitiv izjednačuje sa značenjima genitiva u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža, a on govori o genitivu divljenja ili iznenađenja i genitivu s riječima *evo*, *eto* i *eno*. (Raguž, 1997.: 121.) Isto tako Josip Silić i Ivo Pranjković ističu genitiv dobi kao podvrstu genitiva svojstva ili kvalitativnoga genitiva te genitiv igre kao podvrstu dijelnoga ili partitivnoga genitiva. (Silić, Pranjković, 2007. : 203.) Genitiv igre spominje i Radoslav Katičić u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika*. (Katičić, 2002. : 111.) Jedino Radoslav Katičić spominje i genitiv sjećanja. (Katičić, 2002. : 111.) U *Hrvatskoj gramatici* skupine autora spominje se još predikatni genitiv i genitiv priložne oznake. (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 402, 426.)

¹ Opće odrednice genitiva jesu da taj padež odgovara na pitanja *koga? čega?* Taj padežni izraz ovisi o glagolu, imenici, pridjevu, broju, prilogu i prijedlogu uz koje stoji. Njime se najčešće izriče podrijetlo, pripadnost, osobina i dio čega. U rečenici genitiv jest atribut (*Bio je momčić bistra uma i brze ruke.*), izravni objekt (*Dajte mu zraka.*), neizravni objekt (*Ženi je jednoj nestalo djeteta*), dio predikata (*Hlapić je uvijek bio dobre volje.*), priložna oznaka vremena (*Ove zime gotovo i nema snijega.*), dopuna je pridjevu (*Ona je prepuna nekih osjećaja*). (Težak, Babić, 2009. : 290., 291.)

Tablica 1.

Eugenija Barić, Mijo Lončarić i dr., 1995., <i>Hrvatska gramatika</i> , Školska knjiga, Zagreb	Dragutin Raguž, 1997., <i>Praktična hrvatska gramatika</i> , Medicinska naklada, Zagreb	Radoslav Katičić, 2002., <i>Sintaksa hrvatskoga književnog jezika</i> , Nakladni zavod Globus, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb	Josip Silić, Ivo Pranjković, 2007., <i>Gramatika hrvatskoga jezika</i> , Školska knjiga, Zagreb
posvojni ili posesivni genitiv	posvojni genitiv	posvojni ili posesivni genitiv	posvojni genitiv
subjektni genitiv	subjektni genitiv	subjekatni genitiv	subjektni genitiv
objektni genitiv	objektni genitiv	objekatni genitiv	objektni genitiv
objasnidbeni ili eksplikativni genitiv	genitiv opće pripadnosti	objasnidbeni ili eksplikativni genitiv	objasnidbeni ili eksplikativni genitiv
genitiv vremena	vremenski genitiv		vremenski genitiv
genitiv svojstva ili kvalitativni	kvalitativni genitiv	genitiv svojstva (<i>genitivus qualitatis</i>)	genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv (genitiv dobi)
	ablativni genitiv	ablativni genitiv ili genitiv odvajanja	ablativni genitiv
			Genitiv podrijetla
dijelni ili partitivni genitiv	dijelni ili partitivni genitiv	dijelni ili partitivni genitiv (podvrsta genitiv igre)	dijelni ili partitivni genitiv (podvrsta genitiv igre)
slavenski genitiv	slavenski genitiv	slavenski genitiv	slavenski genitiv
	genitiv divljenja ili iznenađenja		emfatični genitiv
	genitiv s riječima evo, eto, eno		
	genitiv zakletve		genitiv zaklinjanja
genitiv cjeline		genitiv cjeline	genitiv cjeline ili genitiv vrijednosti
			genitiv obilja ili oskudice

		genitiv sjećanja	
genitiv sadržaja		genitiv sadržaja	
predikatni genitiv i genitiv priložne oznake			

Najveći popis genitivnih značenja nalazi se u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* te ćemo sva značenja nabrojati, a opisati u daljnjem radu ona koja se nalaze u suvremenim hrvatskim gramatikama i koja se pojavljuju u novelama Vladana Desnice. To su: pravi genitiv, ablativni genitiv, adnominalni genitiv, adverbni genitiv, apozitivni genitiv, genitiv apsolutni, atributni ili atributski genitiv, genitiv autora ili autorski genitiv, genitiv bližega (upravnoga) objekta, genitiv cijene, genitiv cilja, genitiv daljega (neupravnoga) objekta, genitiv datuma, deklarativni genitiv, deskriptivni genitiv, dijelni ili dioni genitiv, genitiv dobi ili uzrasta, dorski genitiv, objasnidbeni ili eksplikativni genitiv, epeksegetski genitiv, finalni genitiv, geografski genitiv, genitiv građe ili gradivni genitiv, genitiv igre, genitiv načina, genitiv nedostatka, genitiv nedostajanja, niječni genitiv, genitiv nosioca svojstva ili obilježja, genitiv obilja i oskudice, objektni genitiv, genitiv odnosa, genitiv odvajanja, genitiv pobješke oznake, genitiv podrijetla, genitiv poređenja, posesivni ili posvojni genitiv, predikatni genitiv, priadjektivni genitiv, piradverbni genitiv, priimnični genitiv, genitiv pripadanja, prisvojni genitiv, genitiv rastavljanja, genitiv roda ili postojbine, genitiv sjećanja, genitiv skupnosti, genitiv stupnjevanja, subjektni genitiv, genitiv svojine, genitiv svojstva, genitiv uzroka, genitiv u uzvicima, genitiv vage, genitiv vlasnika, genitiv vremena, genitiv vrijednosti, genitiv u zakletvama.² (Simeon 1969. : 391. – 395.) Tim iscrpnim nabrojanjem svih genitivnih značenja doista potvrđujemo semantičku raznolikost besprijedložnoga genitiva. U tome se popisu nalazi pedesetak različitih značenja besprijedložnoga genitiva.

² Pojedinačni opis svakog značenja besprijedložnoga genitiva potražiti u: Rikard Simeon, 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb, 391. – 395.

3. Značenja besprijedložnoga genitiva

3. 1. Posvojni genitiv

3. 1. 1. Posvojni genitiv: pogled unatrag

Posvojni je genitiv najčešći predmet bavljenja mnogih jezikoslovaca koji proučavaju genitivna značenja. Starije hrvatske gramatike, u odnosu na druga padežna značenja, ne pridaju mnogo pažnje posvojnome genitivu. Ipak, Adolfo Veber Tkalčević znatno detaljnije opisuje posvojno genitivno značenje. Imenica u genitivu kojom se izražava posvojnost može zamijeniti pridjevom na *ov*, *in*, *ji* i *ski*, a značenje ostaje isto. (Veber Tkalčević, 1859. : 28.) S tom tvrdnjom ne treba se slijepo složiti jer u nekim primjerima dolazi do promjene značenja, a to će kasnije biti objašnjeno. Adolfo Veber Tkalčević donosi popis onih slučajeva kada se posvojni genitiv ne mijenja posvojnim pridjevom. Posvojni se genitiv ne mijenja posvojnim pridjevom:

- a) kada je posjedovnik specijalizirana stvar ili osoba: *Ali ruka obilata truda, ruka Šafarika...*
- b) kada je posjedovnik u množini: *Lčnici se gradovah sakupiše.*
- c) kada se posjedovnik izgovara u opreci s drugim posjednikom, a jednome se pridaje posebna važnost: *Nije to moja krivnja, već zapovėdnikova.*
- d) kada ima više posjednika spojenih veznikom: *Pak ako i gleda okom srodnika i prijatelja, negleda jamačno okom prosjaka i bezkućanika.*

e) kada uz genitivni izraz stoji neka odredba ili kako A. Veber Tkalčević kaže „kada se ime posjedovnika pobliže označuje kojim načinom.“: *A još vas čeka život svetoga Jeronima. Dodajemo osvetnu pjesmu Mihajla Lemontova.*

f) kada se upotrebljavaju apstraktne riječi: *Plodovi dobrote jesu blagotvorni.* (Veber, Tkalčević, 1859. : 28. 29.)

U suvremenom hrvatskom jeziku preporučuje se mijenjanje posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom kada god je moguće. Tako bi zamjene glasile: *Šafarikova ruka. gradski liječnici, zapovjednikova krivnja, Jeronimov život, Lemontovljeva pjesma*, a te su preobliske sasvim uobičajene u svakodnevnoj upotrebi hrvatskoga jezika. Upravo se na tim primjerima jasno vidi da zamjene posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom nisu potpuno ispravne jer nije isto reći *gradski liječnici* budući da taj izraz označava liječnike jednoga grada ili više gradova i *liječnici gradova* kada je jasno da su doista okupljeni liječnici više gradova. Usto u izrazima *Jeronimov život* i *Lemontovljeva pjesma* dolazi do sužavanja značenja budući da se iz prvotnoga genitivnoga izraza gubi pridjev *svet* i vlastito ime *Mihajlo* te bi se svatko složio da je genitivni izraz obavjesniji od posvojnoga pridjeva. Kada je više posjednika spojenih veznikom, također uočavamo da je bolje korištenje genitivnim izrazom od posvojnoga pridjeva jer nije isto reći *oko prosjaka i beskućnika* i *prosjakovo i beskućnikovo oko*. Posljednji primjer *plodovi dobrote* u suvremenim gramatikama ne određuje se kao posvojni genitiv, već kao objasnidbeni genitiv, ali svakako je jasno da mijenjanje genitivnoga izraza pridjevom nije moguće. Doista se možemo složiti s Adolfom Veberom Tkalčevićem da je ponekad bolje dati prednost genitivnome izrazu jer upotrebom posvojnoga pridjeva smanjuje se količina obavijesti koju želimo prenijeti govorniku hrvatskoga jezika. Te slučajeve suvremene hrvatske gramatike većinom zanemaruju i ne pridaju im mnogo pažnje. Jedino *Hrvatski jezični savjetnik* naznačuje da su te zamjene moguće ako su genitiv i posvojni pridjev istovrijedni, odnosno ako ne dolazi do smanjenja ili mijenjanja obavijesti.

Josip Florschütz u *Gramatici hrvatskoga jezika za ženski licej* naznačuje da genitiv govori „čije je što“ i naziva ga posvojnim ili posesivnim genitivom. Proširuje popis sufiksa kojima se posvojni genitiv može zamijeniti pridjevom, a to su sufiksi *ov, ev, in, ji* i *ski*. Imenica u genitivu ostaje u tom obliku kada se uz nju nađe apozicija ili odnosna riječ. U suvremenom jeziku uvijek se daje prednost pridjevu prije nego genitivnom izrazu, no Josip Florschütz ističe da u tom slučaju ostaje genitivni izraz, npr. „To je bilo u vrijeme Tomislava (ne: Tomislavljevo)“, „To su knjige učenika (ne: učenikove).“ (Florschütz, 1916. : 210.)

Posvojni genitiv pokazuje „pripadanje, svojinu, dakle čije je što.“ (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.) Pripadanje se obično pokazuje posvojnim pridjevima na *ov, ev, in, ji, ski*, no posvojni se genitiv rabi „kada uz njega stoji atribut, apozicija ili odnosna rečenica.“ (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.) Preporučljivo je ne mijenjati posvojne pridjeve genitivnim izrazom kada uz tu imenicu nema dodataka te se preporučuje korištenje izrazom „zagrebačka omladina“, a ne „omladina Zagreba.“ (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.)

Tomo Maretić kaže da se posvojni genitiv „često može ili upravo mora se zamijeniti posvojnim pridjevom.“ (Maretić, 1963. : 585.)

U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* posvojni genitiv (genitiv possessivus, prisvojni, posesivni) jest „padež objekta koji označuje osobu ili stvar od koje što potječe, kojoj što pripada“, a uz njega nalazi se atribut, apozicija ili odnosna riječ. Najčešće se zamjenjuje posvojnim pridjevom. Također taj rječnik opisuje i dvije vrste pripadanja prema Tomi Maretiću: „pravo imanje“ i „samo neki odnošaj prema predmetima.“ (Simeon, 1969. : 394.) Napominje se da ga neki poistovjećuju sa subjektivnim genitivom. (Simeon, 1969. 394.)

3. 1. 2. Suvremenost posvojnoga genitiva

U *Hrvatskome jezičnom savjetniku* stoji da su „imenski atribut u genitivu i posvojni pridjev u određenim sintaktičkim i semantičkim uvjetima istovrijedni, konkurentni i zamjenjivi.“ (Hudeček, Mihaljević, Vukojević, 1999. : 269) Najčešće je ta zamjena moguća kada u genitivnom izrazu stoji samo imenica u jednini bez vlastitoga atributa. Preporuka većine gramatika jest da se zamjena genitivnog izraza u posvojni pridjev provodi kada god je to moguće, a osobito kada je imenica u genitivu osobno ili vlastito ime. Osobito se genitivni izraz upotrebljava kada se izražava služben odnos prema osobi (*govor predsjednika*) dok posvojni pridjev jest nešto prisniji (*predsjednikov govor*). (Skupina autora, 1999. : 270.)

Branko Kuna u članku *Norma i posvojni genitiv bez odredbe* napominje da se posvojnem pridjevu daje prednost pred genitivnim izrazom. Uporaba genitivnoga izraza obavezna je samo kada se uz genitiv nalazi neka odredba poput atributa ili apozicije (*knjiga moga oca, knjiga pisca Kovačića*), a spominje i nemogućnost mijenjanja genitivnoga izraza posvojnim pridjevom kada postoji neka zapreka koja može biti semantičke ili tvorbene naravi te navodi primjer „stanovnici mlake i mlačni stanovnici nije isto.“ (Kuna, 1999. : 1.)

Posvojnim se genitivom izreče pripadnost ili vlasništvo. Također takav genitiv sastoji se od najmanje dviju riječi te najčešće dolazi s atributom ili nekom drugom odredbom. U primjerima

koje navodi Dragutin Raguž te zamjenom s posvojnim genitivom dolazi do sužavanja značenja. Primjeri *kuća njegova oca*, *djela Ranka Marinkovića* i *crkva sv. Jakova* preoblikuju se u *očeva kuća*, *Marinkovićevo djelo*, *Jakovljeva crkva*. To je osobito izraženo u posljednjem primjeru u kojemu zamjena *crkva sv. Jakova* s *Jakovljeva crkva* nije moguća jer se gubi obavijest, točnije ne zna se radi li se o *svecu Jakovu* ili o osobnom imenu *Jakov*. Također posvojni je genitiv običniji kada se govori o „predstavniku vrste“ pa su primjeri *glas naroda*, *opomena učitelja*. (Raguž, 1997. : 119.)

Radoslav Katičić upotrebljava naziv „posesivni genitiv.“ (Katičić, 2002. : 449.) Posvojni genitiv izriče „pripadnost po vlasništvu ili po kakvom sličnom pravu ili vlasti“, „pripadnost po vlasništvu, autorstvu, izboru, posjedu ili slično“. (Katičić, 2002. : 449.) Pripadnost po vlasništvu može biti izrečena i posvojnim genitivom u prenesenom značenju pa Radoslav Katičić navodi primjer: *Marino je rob jedne strasti* → *Marino je rob strasti*. Isto tako posvojnim se genitivom izriče „pripadnost po rodbinskom odnosu.“ (Katičić, 2002. : 449.)

Josip Silić i Ivo Pranjković tako govore o genitivu podrijetla te kažu da je u tom genitivu prisutna ablativnost (*Ona potječe od dobrih roditelja*), ali i posvojnost (*On pripada plemenitu rodu*). (Silić, Pranjković, 2007. : 203.) U *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* Dragutina Raguža spomenut je posvojni genitiv kada se govori o pripadniku vrste. Josip Silić i Ivo Pranjković također govore o sintagmama koje označuju predstavnika vrste (*glava žene*, *radost pobjednika*, *oči bolesnika*), no razlikuju ga od genitiva u kojima je posjednik u množini te se tu ne može upotrijebiti pridjev (*dom umirovljenika*, *glas očajnika*). Jedino Josip Silić i Ivo Pranjković razlikuju „posjednika“ i „posjedovano.“ (Silić, Pranjković, 2007. : 201.) U *Hrvatskoj gramatici* govori se o posvojnime genitivu jednako kao u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* Radoslava Katičića. (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 557., 558.)

U članku *Norma i posvojni genitiv bez odredbe* Branko Kuna definira posvojnost i određuje da „semantička i logička kategorija posvojnost uvijek uključuje odnos između *posjednika* (subjekta posjedovanja ili posesora) i *posjedovanog* (objekta posjedovanja ili posesuma).“ (Kuna, 1999. : 1.) Taj odnos promatra se na sintaktičkoj i sintagmatskoj razini te se razlikuje predikatna i atributna posvojnost. U sintagmi na mjestu posjedovanoga može biti pridjev, genitiv, dativ i prijedložno padežni izrazi (prijedlozi *u*, *od* i genitiv, *u*, *na* i lokativ). U užem smislu posvojnost odnosi se na odnos „stvari i njezina vlasnika“ (otuđiva posvojnost) i pokazuje „dijelove tijela, rodbinske odnose i odnose koji vladaju među ljudima“ i pripadanje dijela predmetu ili apstraktnom pojmu (neotuđiva posvojnost). (Kuna, 1999. : 2.) Pri određivanju značenja određene sintagme važno je sintagmu parafrazirati, a Branko Kuna kaže da ako tu sintagmu možemo parafrazirati koristeći se glagolom *imati*, jasno je da se radi o odnosu

posvojnosti. Navodi i primjere: *Josipov brat* → *Josip ima brata, mladunče srne* → *Srna ima mladunče*.

Također ističe da su se u hrvatskim jezičnim savjetnicima nalazili primjeri posvojnoga genitiva u kojima nije moguće načini parafrazu genitivnog izraza s glagolom imati. Štoviše, navodi i primjere u kojima se jasno vidi nemogućnost preoblike, a to nam ujedno govori da genitivno značenje nije dobro određeno. Primjeri su *tvrdnja Markovića* → *Marković ima tvrdnju*; *festival djeteta*: *Dijete ima festival*; *put svile*: *Svila ima put*. Ti genitivni izrazi dakako nisu u odnosu posvojnosti, već je u prvome primjeru *tvrdnja Markovića* genitivni izraz u službi subjekta, odnosno riječ je o subjektnom genitivnom izrazu, a u ostalima *festival djeteta* i *put svile* riječ je o objasnidbenom ili eksplikativnom genitivu. (Kuna, 1999. : 2., 3.)

Isto tako opisuje i genitiv bez odredbe ili „slobodni genitiv“ te kaže da je u normativnom hrvatskome jeziku „sintaktička kategorija pri izricanju posvojnosti strana duhu, tradiciji i ustrojstvu hrvatskoga jezika.“ (Kuna, 1999. : 3.) Vidjeli smo već ranije da je u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* i gramatikama doista tako. Branko Kuna kaže da ne smijemo to prihvatiti jer bi to značilo zanemariti ulogu koju posvojni genitiv ima u hrvatskome jeziku. Kada je u genitivnom izrazu posjednik *imenica* (+ *živo*), tada je taj posjednik vlastita imenica, imenica u jednini sa značenjem upćenosti (apelativ) i imenica u množini. Ističe da je posvojni genitiv vlastitih imenica rijedak, no većinom se upotrebljava u stilski obojanim izrazima. Kada je pak u genitivnom izrazu posjednik *imenica* (- *živo*), tada je posjednik vlastita imenica koja većinom izražava zemljopisne nazive te se preporučuje zamjena genitivnoga izraza posvojnim pridjevom, no u nekim izrazima sužava se značenje te ta zamjena nije preporučljiva.³ Kada je posjednik izražen apelativom, ta je zamjena još rjeđa jer jedan predmet ne može posjedovati neki drugi predmet, nego je riječ o odnosu među predmetima. Primjeru jesu: *prozori prizemlja, ključ sobe, miris mora, mjesto premijera*. (Kuna, 1999. : 3. – 8.) Zaključuje se da je odnos koji se izriče „padežom opsegom uzak, a sadržajno iscrpan“, a „relacija imenice i pridjeva je široka, ali je sadržajno slabija.“ (Kuna, 1999. : 9.)

U literaturi razlikuje se nekoliko vrsta posvojnosti pa tako postoji „otuđiva posvojnost“ koja može biti „živa ili fizička“ (*Marijina knjiga*) i „neživa“ (*poklopac lonca*), „neotuđiva posvojnost“ koja može biti „živa“ i „fizička“ (*astronautova ruka*) i „živa“ i „apstraktna“

³ Navodi primjer: (...) *jesu li to oni koji su to vikali neprijatelji Hrvatske*; a zamijenivši taj genitivni izraz posvojnim pridjevom dobivamo različito značenje, a preoblike jesu: *hrvatski neprijatelji* → *Hrvati imaju neprijatelje*.

neprijatelji Hrvatske → *Hrvatska ima neprijatelje*. (Kuna, 1999. : 7., 8.)

U tom primjeru dakako vidimo da zamjena genitivnog izraza posvojm pridjevom nije uvijek preporučljiva, osobito kada dolazi do sužavanja značenja.

(Ivanova ideja) te „neživa“ (*struja svijesti, vrijeme rata*). Također postoji i „privremena posvojnost“ (*Svoje knjige iz knjižnice još nisam vratio.*) i „stalna posvojnost“ (*prst ruke, oči moje majke*). (Kuna, 2003. : 160.) Prema toj podjeli zaključujemo da se posvojnost može izreći na razne načine te da se razlikuju vrste posvojnosti izrečene posvojnim genitivom. Branko Kuna u svome članku navodi Steilerovu definiciju prema kojoj je posvojnost „odnos između dijelova i cjeline jednog organizma“ te spominje da je u sintagmama ili rečenicama posvojnost izrečena tako da uvijek postoji „posjednik (posesor)“ i „posjedovani (posesum).“ (Kuna, 2003. : 159.) Također napominje da je Adolfo Veber Tkalčević koristio pojam „posjedovnik“ umjesto pojma posjednik. Branko Kuna daje podjelu posvojnosti prema tome koju sintaktičku ulogu ima riječ kojom je izrečena posvojnost pa razlikuje „predikatnu posvojnost“ (posjednik i posjedovano povezani glagolskim elementom) i „atributnu posvojnost“ (posjednik ima atributnu sintaktičku ulogu). (Kuna, 2003. : 160.) Dakako, posvojni je genitiv izrečen najmanje dvjema riječima te jedna riječ svakako ima atributnu ulogu i time je jasno da se radi o atributnoj posvojnosti. Atributna posvojnost može biti izrečena tako da se upotrijebi „posvojna zamjenica“ (*moj novac*), „povratno-posvojna zamjenica“ (*svoj grad*), „posvojni pridjevi“ (*djevojčina kosa*), „imenice (i zamjenice) u genitivu“ (*lice majke, prsti nogu*), „prijedložne skupine“, „imenice ili zamjenice u dativu“. (Kuna, 2003. : 164.) Posvojni je genitiv izrečen imenicom i zamjenicom u genitivu te je tu imenicu moguće preoblikovati u posvojni pridjev.

Najnovije istraživanje posvojnoga genitiva Branka Kune opisano je u knjizi *Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskome jeziku*. Budući da je teorijski dio većinom podudaran s onim u člancima, izdvojit će se samo neke osnovne i najvažnije misli. Vrlo jasnije definira atributnu posvojnost u hrvatskome jeziku:

„Atributna je posvojnost utemeljena na gramatikaliziranim odnosima unutar imenske skupine, pri čemu riječ kojom se imenuje posjednik sintaktički uvijek ima atributnu ulogu, odnosno ona je zavisni član skupine, a izraz kojim se referira na posjedovano jest glava skupine ili glavni član.“ (Kuna, 2012. : 29.)

Imenuje i skupinu izraza kojima se izražava posvojnost, a to su posvojni genitiv, posvojni pridjevi i posvojne zamjenice te ih naziva zajedničkim imenom „posvojnicima ili posesivima.“ (Kuna, 2012. : 29.)

Ranko Matasović također govori o otuđivoj i neotuđivoj posvojnosti u hrvatskome jeziku te kaže: „razlika između otuđive i neotuđive posvojnosti u hrvatskome jeziku nije gramatikalizirana, no ipak je izazvana pragmatičkim pravilima (...) neke konstrukcije (poput posvojnog dativa) osjećaju se manje obilježanima uz neotuđivo posjedovanje imenice.“ (Matasović, 2002. : 151.) On također razlikuje „possessora (posjedovatelja)“ i „possessuma

(posjedovanoga)“. Uspoređujući ta dva naziva s nazivima koje je upotrijebio Branko Kuna, uočava se da Branko Kuna upotrebljava naziv „posjednik“ i „posjedovani“, a Ranko Matasović „posjedovatelj“ i „posjedovani.“ Branko Kuna daje prednost hrvatskim nazivima dok Ranko Matasović u cijelome članku upotrebljava nazive „possessor“ i „possessum.“ (Matasović, 2002. : 151.) Lana Hudeček u knjizi *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća* koristi se nazivima „posjedovatelj“ i „posvojno sredstvo.“⁴ (Hudeček, 2006. : 87.) Krešimir Mićanović razlikuje „subjekt posvojnosti (posjednik)“ i „objekt posvojnosti (posjedovano)“ (Mićanović, 2001. : 173.) Krešimir Mićanović, kao i Branko Kuna, opisuje razne podjele posvojnosti.⁵ Razlikuje atributnu (nominalnu, adnominalnu) i predikatnu (verbalnu) posvojnost te kaže da „posvojne zamjenice, posvojni pridjevi te imenički genitivni oblici leksičko-gramatički su pokazatelji posvojnosti u atributnim konstrukcijama.“ (Mićanović, 2001. : 187.) Atributna je posvojnost izvedena iz predikatne posvojnosti, a atributna i predikatna posvojnost semantički su slične te atributnom posvojnošću izražavamo „općenito značenje“, a predikatnom „specifično značenje.“ (Mićanović, 2001. : 187.)

Uočava se da razni jezikoslovci upotrebljavaju nazive posjednika i posjedovanoga te bi svakako trebalo u hrvatskim gramatikama biti objašnjeno značenje tih dvaju pojmova kao i razlikovanje atributne i predikatne posvojnosti. Tako je samo u *Gramatici hrvatskoga jezika* Josipa Silića i Ive Pranjkovića. (Silić, Pranjković, 2007. : 201.) Kada se govori o posvojnem genitivu, važno je uočiti da se upotrebljava pojam atributne posvojnosti te otuđive i neotuđive posvojnosti. Svakako bi bilo poželjno razlikovati te pojmove i znati ih definirati, no u hrvatskim se gramatikama ti pojmovi rijetko spominju. Posvojnost je svakako osnovno značenje besprijedložnoga genitiva te je njegova upotreba česta u hrvatskome jeziku.

⁴ Lana Hudeček u članku *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća* popisuje posjedovatelje kojima je posvojno sredstvo besprijedložni genitiv, a to su: „živi posjedovatelj označen imenom“, „živi posjedovatelj označen apelativom“, odnosno općom imenicom za označivanje svih premeta iste vrste, „neživi posjedovatelj“, „apstraktni posjedovatelj“, „posjedovatelj označen imenom ili apelativom s odredbom“ i „posjedovatelj označen pridjevom u imeničkoj funkciji.“ (Hudeček, 2006. : 87.)

⁵ Krešimir Mićanović u članku *Posvojnost* definira posvojnost kao odnos između onoga koji posjeduje i onoga što je posjedovano. U članku se većinom koncentrira na predikatnu posvojnost, a manje na atributnu posvojnost. Popisuje razne jezične definicije posvojnosti, a većinom se u tim definicijama posvojnost svodi na značenje posjedovanja ili vlasništva. Ipak, dva su osnovna značenja posvojnosti: „odnos dijela spram cjeline i odnos vlasništva.“ (Mićanović, 2001. : 174.) Lingvist Hansjakob Seiler 1983. godine objašnjava posvojnost kao „odnos između dviju materija, između posjednika (possessor) i posjedovanog (possessum) te je to „odnos između ljudskog bića i njegovih srodnika, dijelova njegova tijela, njegovih materijalnih dobara, njegovih kulturalnih i intelektualnih ostvaraja.“ (Mićanović, 2001. : 175.) Krešimir Mićanović zaključuje da je područje posvojnosti heterogeno i dijeli se u dva osnovna područja značenja – otuđivu i neotuđivu posvojnost. Posvojnost je za njega „univerzalno područje“, a svaki jezik bogat je „konvencionalnim izrazima“ kojima se posvojnost izražava. (Mićanović, 2001. : 188.)

Mnogo je primjera posvojnoga genitiva u novelama Vladana Desnice. Izdvojit ćemo samo nekoliko:

- (1) *Ni jedan neodređeno nepovjerljivi pogled gluha čovjeka nije odavao da naslućuje da je predmet pažnje.* (Desnica, 1974. : 9.)⁶
- (2) (...) *i razmišljao o životu te žene koja je sebe potpuno zatajila i našla svoju posvetu u službi sitnim navikama velikoga čovjeka.* (Desnica, Posjeta, 1974. : 9.)
- (3) (...) *davno netaknuti toplom rukom čovjeka, oni su ohladnjeli, kao šišmiš za zimskoga sna, i ukočili se u strogoj okrutnosti mrtvih stvari.* (Desnica, 1974. : 12.)
- (4) *Bariša i Ive ručali su u krčmi Špire Mrkića, ne pazeći na trošak, ali bez pravoga teka.* (Desnica, 1974. : 26.)
- (5) *Kad je i to bilo gotovo, platio bi kapuciner i uputio se do crkve sv. Roka gdje ga je čekao bolnički kupe sa užasno mršavim pirgašem i jednookim kočijašem.* (Desnica, 1974. : 33.)
- (6) *U kuću dra Lovre Furata ušao je nemirni duh novotarija.* (Desnica, 1974. : 35.)
- (7) *Prošla je pustim ulicama ranog nedjeljnog grada.* (Desnica, 1974. : 39.)
- (8) *Čak je i fotografija Jandrije i prve mu žene kao mladenaca ostala da visi na istom mjestu u kući.* . (Desnica, 1974. : 67.)
- (9) *`Gospodine kapetane, ja sam taj i taj, sin Jandrije Kutlače, bivšeg cesarskokraljevskog regimentuskog orniste, te i te regimente, štono u Bosni na smotri vojske jašio odma do đenerala i trubio komande za svu vojsku, i odlikovan bio medaljom...`.* (Desnica, 1974. : 71.)
- (10) *...da sa svom tom zahuktanošću opet ispada u očima prijatelja više kukavno nego strašno...* (Desnica, 1974. : 74.)
- (11) *Osjeća u sebi umor osnivača loze, tiho dostojanstvo rodonačelnika.* (Desnica, 1974. : 88.)
- (12) *Joža od prvoga časa postaje ljubimac publike.* . (Desnica, 1974. : 105.)
- (13) *Promijenila je i ime: sad se zove „Ulica Ivana pl. Kužakovića – Lepinskog“, ali je njezini stanovnici i dalje zovu istim imenom...* (Desnica, 1974. : 107.)
- (14) *Na zidu slika sv. Ante sa zataknutim papirnatim lijerom, a na komodi obojen Gospin kipić pod staklenim zvonom, sa kandiocem pred njim...* (Desnica, 1974. : 119.)
- (15) *Društvanice studenata šetalo je s Milom kada im ne bi uspjelo da mu se na vrijeme uklone i slušalo dosta strpljivo njegova zanosna priča o minulim vremenima.* (Desnica, 1974. : 184.)
- (16) *...ili kad je, po jednoj nepouzdanoj predaji, uz tu suru i negostoljubivu obalu nakratko pristala galija Gneja Pompeja koji se tuda nagonio s Cezarovim brodovljem...* (Desnica, 1974. : 192.)

⁶ Svi primjeri preuzeti su iz: Vladan Desnica, 1974. Pripovijetke, Prosvjeta, Zagreb

(17) U *borbama Imoćanina na obali* kupio fišek pomade za brkove... (Desnica, 1974. : 87.)

(18) Najzad, umiješa se i *Pepičin brat* Gašpar i uređuje stvar... (Desnica, 1974. : 105.)

(19) U *Furatovoj kući* međutim vladala je osupnutost. (Desnica, 1974. : 27.)

Mnogo je primjera posvojnoga genitiva u novelama Vladana Desnice i učestalije se upotrebljava nego posvojni pridjev. Ipak, postoje neki primjeri u kojima Vladan Desnica sasvim obično upotrebljava posvojni pridjev poput primjera (14), (16), (18) i (19) u prethodno nabrojanom nizu u kojemu se pojavljuju posvojni pridjevi *Gospin kipić*, *Cezarovo brodovlje*, *Pepičin brat*, *Furatova kuća*. Jasno je da Vladan Desnica zadržava genitivni izraz kako bi zadržao potpunu obavijest nimalo se trudeći uštedjeti riječi ili promišljati o ekonomičnosti jezika pa tako su primjeri: *crkva sv. Roka*, *kuća dra Lovre Furata*, *sin Jandrije Kutlače*, *Ulica Ivana pl. Kužakovića – Lepinskog*, *slika sv. Ante*. Zamjena posvojm pridjevom glasila bi: *Rokova crkva*, *Furatova kuća ili Lovrina kuća*, *Jandrijin sin*, *Antina slika*. Vidljivo je da Vladan Desnica želi upotrijebiti sve titule i naslove likova i naglasiti njihove ime i prezime kako bi na neki način pre naglasio važnost njihova imena ili samo uljepšao svoje likove. Ta upotreba svakako je opravdana u novelama Vladana Desnice, no smatramo ju opravdanom i u službenom hrvatskom jeziku, a osobito u razgovornome stilu ako želimo izreći sve što smo naumili. Ne treba zanemarivati ulogu koju posvojni genitiv ima u hrvatskome jeziku, no to ne znači uvijek se služiti posvojnim genitivom osobito ako smatramo da je posvojni pridjev u nekim izrazima, normativno većini izraza, primjereniji.

3. 1. 3. Posvojni genitiv ili posvojni pridjev

Već smo spomenuli nekoliko gledišta: Hrvatski jezični savjetnik preporuča zamjenu posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom, Branko Kuna naglašava da obveznim mijenjanjem posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom zanemarujemo ulogu posvojnoga genitiva u hrvatskome jeziku te jedino Adolfo Veber Tkalčević nabraja konkretne primjere i navodi situacije kada ta zamjena nije primjerena ni prihvatljiva.

U posljednje se vrijeme zahtijeva preoblikovanje posvojnoga genitiva u posvojni pridjev, no jezično je izražavanje rezultat izbora. Tako se u knjizi *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* naglašava da je „bolje“ upotrebljavati posvojni pridjev umjesto posvojnoga genitiva. Bolje je upotrijebiti *telefonski broj*, *životni troškovi*, *stručni žargon*,

javnobilježnička isprava nego broj telefona, troškovi života, žargon struke, isprava javnoga bilježnika. (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005. : 183.)

Ipak, postoji i nešto novije drugačije mišljenje o bezuvjetnom mijenjanju posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom. Lana Hudeček i Luka Vukojević u članku iz 2009. godine ističu da „novija istraživanja jezika upozoravaju na činjenicu da nije uvijek prihvatljivo normativno pravilo (kad je to moguće) zamjenjuje posvojnim pridjevom.“ (Hudeček, Vukojević, 2009. : 323.)

Već smo naveli primjere *kuća njegova oca, djela Ranka Marinkovića i crkva sv. Jakova* koji se preoblikuju u *očeva kuća, Marinkovićeve djela, Jakovljeva crkva* gdje značenje posvojnoga genitiv ne odgovara u potpunosti značenju posvojnoga pridjeva. L. Hudeček i L. Vukojević ističu:

„Genitivom se izriče veći stupanj neodređenosti posjedovatelja, a apelativ u jednini označuje zapravo čitavu skupinu istovrsnih posjedovatelja, tj. jednoga (bilo kojega) posjedovatelja kao predstavnika skupine, odnosno sve članove skupine.“ (Hudeček, Vukojević, 2009. : 323.)

S tom se tvrdnjom vrlo lako složiti budući da je jasno da se genitivnim izrazom podrazumijeva skupina posjedovatelja, a posvojnim je pridjevom taj posjedovatelj određen i individualiziran. Još više tu tvrdnju potvrđuje i primjer koji su autori naveli: *Pravo je djeteta da ima oba roditelja*. Taj su primjer objasnili tako da su potkrijepili ono što su tvrdnjom željeli reći. Dakako, nije isto reći *pravo djeteta* i *djetetovo pravo* budući da u prvome primjeru podrazumijevamo veću skupinu djece, a u drugom je primjeru posjedovatelj individualiziran. (Hudeček, Vukojević, 2009. : 324.)

Ti su autori dokazali i tvrdnju koja se zastupa i u ovome radu, dakle nije uvijek opravdano mijenjanje posvojnoga genitiva posvojnim pridjevom, a osobito je tomu tako kada dolazi do značenjskih razlika te kada u posvojnome pridjevu nije obuhvaćen cijeli izraz izrečen posvojnim genitivom. Nije isto reći *očeva kuća* (bilo kojeg oca) i *kuća njegova oca* (misli se isključivo na njegovog oca) ili *Jakovljeva crkva* (može se misliti na neko osobno ime) i *crkva svetoga Jakova* (tada se zna da se misli isključivo na sveca Jakova). Možda takvo gledište nije još dovoljno istraženo, no u hrvatskome jeziku postoji i povojni genitiv i posvojni pridjev te se trebamo poslužiti onim izrazom koji bolje odražava ono što je govornik hrvatskoga jezika želio reći.

3. 2. Subjektni genitiv

„Kod subjektnoga se ime osobe ili stvari, koja što posjeduje, te koje bi u aktivnoj izreci kano subjekt imalo stati u nominativu, metje u genitiv.“ (Veber Tkalčević, 1859. 27.) Već u Veberovoj definiciji jasno je da se subjektni genitiv zove tako jer označuje vršitelja, odnosno zamjenom subjekta u nominativu dobivamo genitivni izraz.

Subjektni se genitiv odnosi prema svojoj imenici kao subjekt prema predikatu, odnosno ako preoblikujemo genitivni izraz imenica u genitivu imala bi službu subjekta, a imenica uz koju stoji glagol (*Oranje Kraljevića Marka* → *Kraljević Marko ore*). (Florschütz, 1916. : 210.)

Gotovo jednaku definiciju donosi i *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika* te se subjektni genitiv odnosi „prema glagolskim imenicama kao subjekti prema predikatima.“ (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.)

Pripadanje koje je izrečeno imenicom može objašnjavati da neku radnju ili stanje netko radi. Tada se govori o subjektnome genitivu, a tako se zove kada se radnja ili stanje izriče glagolom, a imenica u genitivu prelazi u imenicu u nominativu. Slični su primjeri kao i u Florschützovoj gramatici: *oranje Marka Kraljevića*, *velike slobode molba*, *smrt Kraljevića Marka* i dr. (Maretić, 1963. : 564.)

U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* subjektni genitiv naziva se još i „subjektivni“, „genitivus subiectivus“ te je opisan kao „vrst atributnoga (adnominalnog) genitiva koji stoji uz imenicu kao njezin atribut, a ujedno se odnosi prema njoj kao subjekt prema predikatu.“ (Simeon, 1969. : 394.) Imenica u genitivu preoblikom postaje subjekt, a glagolska imenica predikat, odnosno dolazi do promjene atributnoga odnosa u subjektno-predikatni odnos. Subjektni se genitiv nalazi i uz pasivne glagolske oblike (*okupilo se svijeta odasvud*). Ujedno

se spominje i genitiv logičkoga subjekta uz glagole imati, nemati, nestati, biti, trebati, itd. (*bit će kiše, ima ribe svake vrste*). (Simeon, 1969. : 395.)

Pojam logičkoga subjekta spominje se još u *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika*, a primjeri jesu: *Nama treba marljivih ljudi.; Bez muke nema nauke.; Marka nije bilo među nevaljalcima.* Subjektnim je genitivom „označen vršitelj radnje ili uzročnik radnje“, a Radoslav Katičić naglašava da je njime izrečena „pripadnost radnje svojem vršitelju“. (Raguž, 1997. : 120.) (Katičić, 2002. : 458.)

Subjektni je genitiv u rečenici imenički atribut te je rezultat preoblike poimeničenja: *Seljaci se bune → Buna je seljaka.* Također može biti i rezultat preoblike atribucije: *Buna je zatekla vlastelu → Buna seljaka zatekla je vlastelu.* Većina primjera koje Radoslav Katičić navodi zastarjeli su i neupotrebljivi u današnjem standardnom jeziku. (Katičić, 2002. : 460.)

Subjektnim genitivom može se izricati poredba pa je primjer: *I ja se vraćam kući korakom pobjednika.* Preoblika u toj rečenici jest *korača kao pobjednik.* Taj genitiv može izricati i „pripadanje nekoga svojstva onomu tko ga ima“: *Modrilo neba → Nebo je modro.* (Katičić, 2002. : 460.)

U *Hrvatskoj gramatici* slično je objašnjenje subjektnoga genitiva. Njime je izrečena pripadnost radnje svojem vršitelju. Također se napominje da je subjektni genitiv rezultat preoblike poimeničenja, a tom se preoblikom predikat jedne rečenice preoblikuje u imenicu sa značenjem glagolske radnje (većinom glagolska imenica), a subjekt joj iz nominativa prelazi u genitiv. Time ta imenica postaje subjekt preoblikovane rečenice, a genitivni izraz predikat. (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 560.)

Osim toga važno je reći da se subjektni genitiv uvijek zamjenjuje posvojnim ili odnosnim pridjevom kada god je moguće, no subjektni je genitiv običniji kada je neosobni ili neživi vršitelj te ako se odnosi na neku određenu osobu, tj. određene vršitelje. (Raguž: 1997. : 120.)

Primjeri toga genitiva jesu:

(20) *Mekano ljuljuškanje na gumenim točkovima uz zvonak topot kopita budilo mu je sjećanje na davne takve dolaske u nepoznate gradove, još iz djetinjstva, kad je putovao s roditeljima.* (Desnica, 1974. : 5.)

(21) *I kad ga dalek i bolno prodoran pisak tvorničke sirene, sličan opomeni, trgne iz rasijanosti, učini mu se da je bio beskrajno dug čas zaborava iz koja je uprav izronio.* (Desnica 1974. : 16.)

(22) *Ustajalim zrakom širio se ružičasti miris pudera, a pod mirisom pudera izvirivao je, kao rub nečiste podsuknje, vonj bijele i slabo prane puti, neizlagane suncu i ugnječene u steznike.* (Desnica, 1974. : 22.)

(23) *Prenuo ju je lepet krila probuđene živadi iz dvorišta; ona uredi na sebi zgužvanu odjeću, složi u zavežljaj svoju robu pa sjedne na krevet obujmivši rukama zavežljaj i čekajući spremna da ustane doktor.* (Desnica, 1974. : 39.)

(24) *Progluhnu zvuk bronza a meket jaganjca dođe jednoličan i zanovijetan.* (Desnica, 1974. : 42.)

(25) *Kad nestadoše mutna vremena – gladne ratne godine, slom Carevine, talijanska okupacija, svakojaka čuda i preokreti – on se povukao u se, kao kornjača.* (Desnica, 1974. : 80.)

(26) *Struganje lanca i batanje posade po krovu upozori ga da su blizu cilju.* (Desnica, 1974. : 91.)

(27) *...pažljivo osluškuje vibriranje glasa, pa rekne...* (Desnica, 1974. : 105.)

(28) *...sin mu je Hrvoje, uz geometarsku dužnost, u slobodno vrijeme projektirao i rukovodio gradnjom kućica za seljake iz predgrađa...* (Desnica, 1974. : 187.)

Svi ti primjeri dokaz su da i danas postoji upotreba subjektoga genitiva te da je uobičajena. Sintagme *topot kopita*, *pisak tvorničke sirene*, *miris pudera*, *vonj puti*, *meket jaganjca*, *slom Carevine*, *struganje lanaca*, *vibriranje glasa*, *gradnja kućica* upotrebljavaju se i u razgovornome jeziku, kao i u književno-umjetničkome stilu. Često dolazi do poistovjećivanja subjektoga genitiva i posvojnoga genitiva. Subjektivi genitiv, kao i posvojni, izriče pripadnost nekome ili nečemu, no pripadnost je tu točno određena. Nešto pripada vršitelju radnje, odnosno takav je genitiv moguće preoblikovati „glagolsku konstrukciju (rečenicu) u kojoj dolazi na poziciju subjekta.“ (Silić, Pranjković, 2007. : 201.) Subjektivi genitiv označuje i „prouzročitelja“ kakve radnje, a te su genitivne sintagme „glagolne (deverbativne) imenice.“ (Silić, Pranjković, 2007. : 201.)

3. 3. Objektivi genitiv

Objektivi genitiv stoji prema svojoj imenici kao objekt prema predikatu, a preoblikom imenice u glagol genitivni izraz postaje objektom u akuzativu ili kojem drugom padežu. Objektivi genitiv stoji uz imenice, a one su izvedene od prijelaznih i povratnih glagola. Objektivi se genitiv bez atributa može zamijeniti posvojnim pridjevom (*bez pitanja sultanova* → *ne pitajući sultana; ljubav oca ili ljubav očeva*). (Florschütz, 1916. : 211.)

Jednako je objektni genitiv definiran i u *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika*. Većinom stoji uz imenice koje su nastale od glagola, a primjeri su *oslobođenje (osloboditi)*, *proizvodnja (proizvoditi)*, *sjetva (sijati)*, *žetva (žeti)* itd. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.)

Tomo Maretić naziva objektni genitiv i „padež objekta“. Zove se tako, objašnjava T. Maretić, jer „kad bi se radnja izrekla glagolom, mjesto genitiva bio bi akuzativ.“ (Maretić, 1963. : 564.)

Rijetko se preoblikom objektnoga genitiva dobiva koji drugi padež. (Maretić, 1963. 564.)

Kao što mu ime kaže, objektnim je genitivom izrečen objekt glagolske radnje. (Raguž, 1997. : 120.) Objektni genitiv dolazi uz imenice „koje označuju radnju, u pravilu također odglagolne (...)“ (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Takve je objektivne genitive moguće preoblikovati u glagolske konstrukcije, odnosno rečenice u kojima se genitiv preoblikuje u izravni objekt: *Gradnja kuće. → Grade kuću.* (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Iako Josip Silić i Ivo Pranjković govore jedino o izravnome objektu, Radoslav Katičić u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* jasno naznačuje da genitivni izraz kojim se označuje objekt ne mora biti samo izravni objekt, nego to može biti i neizravni objekt u različitim padežima. Kako bi potvrdio tu tezu navodi primjer: *Trgovina mješovite robe moga oca bila je u sredini trga. → Trguju mješovitom robom.* Ta bi rečenica mogla glasiti i ovako: *Trgovina mješovitom robom moga oca bila je na sredini trga.* (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) (Katičić, 2002. : 462.)

Radoslav Katičić govori da je objektni genitiv u rečenici rezultat preoblike poimeničenja te je najčešće imenički atribut u rečenici. On također pojašnjava da imenica glagolske radnje postaje predikat, a genitivni izraz objekt preoblikovane rečenice, a primjer jest: *Oru ledinu. → Oranje je ledine.* (preoblika poimeničenja) → *Mladići su zapeli oko oranja.* (preoblika atribucije) → *Mladići su zapeli oko oranja ledine.* (rečenica s objektnim genitivom kao imeničkim atributom). (Katičić, 2002. : 462.) Dragutin Raguž u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* ponavlja rečeno te napominje da se takav genitiv rijetko preoblikuje u posvojni pridjev. (Raguž, 1997. : 121.)

Kao što je upotreba subjektnoga genitiva i dalje prisutna, također i primjeri objektnoga genitiva potvrđuju da je njegova uporaba učestala. Učestala je jednako kako i u novelama Vladana Desnice tako i u svakodnevnoj upotrebi hrvatskoga jezika.

Primjeri toga genitiva jesu:

(29) *Dolazio je na poziv odbora za proslavu osamdesetgodisnjice čuvenog profesora, slavnog „Staroga“ čiji je portre imao da izradi.* (Desnica, 1974. : 5.)

(30) *Tad mu je postalo jasno da u diskreciji njegovog filozofisanja i u brižnom skrivanju „Bilježnice“ već kao da je ležala slutnja razočaranja koje je imalo doći.* (Desnica 1974. : 16.)

(31) *Nije li to neko priznanje krivice?* (Desnica, 1974. : 27.)

- (32) *Lovro je uprav bio zabavljen kuhanjem kavice...* (Desnica, 1974. : 39.)
- (33) *Nenavikla osjećanju radosti, u njemu se slabo snalazila i bivala smiješna.* (Desnica, 1974. : 42.)
- (34) *Ali glavni događaj, sam vrhunac u tom uspinjanju njegove karijere i njegova života uopće, bila je okupacija Bosne.* (Desnica, 1974. : 63.)
- (35) *A tokom mijenjanja položaja, oblik odrtine bi nabubrio ili se sužavao, prelijevajući se kao kaplja žive, ili se razdvajao u dvije manje kaplje.* (Desnica, 1974. : 99.)
- (36) *Kod blage, osjećajne fraze ide postepeno širenje ruku, postrance, uz poluspuštene vijede.* (Desnica, 1974. : 106.)
- (37) *Povlačenje pesti prema sredini grudi i grčevito stiskanje prstiju u šaku označava srdžbu...* (Desnica, 1974. : 106.)
- (38) *Poslije pranja rublja ruke joj ostaju hladne sate i sate.* (Desnica, 1974. : 108.)

3. 4. Genitiv opće pripadnosti i objasnidbeni ili eksplikativni genitiv

Većina starijih hrvatskih gramatika genitiv opće pripadnosti, a ponekad i objasnidbeni genitiv svrstavaju u značenje posvojnosti. Josip Florschütz u bilješci o posvojnome genitivu navodi primjere: *Plamen svijeće. Ja sam hljeb života.* Spominje naziv „objasnidbeni ili eksplikativni“ genitiv te kaže da to padežno značenje odgovara na pitanje „kakav?“ te spominje primjere: *Ne dajte se u jaram ropstva uhvatiti. Osjetismo silu vatre.* (Florschütz, 1916. : 211.) Autori *Gramatike hrvatskoga ili srpskog jezika* Ivan Brabec, Mate Hraste i Sreten Živković izdvajaju eksplikativni genitiv te kažu da se ponekad imenicima dodaje genitiv „da im upotpuni značenje, da ih objasni.“ (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.) Navode primjere: *Naše brigade davale su primjer junaštva. Na lice mu se navukao izraz duboke zamišljenosti.* (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.)

U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* stoji da je objasnidbeni genitiv:

„genitiv koji se dodaje imenicama da im upotpuni značenje, da ih objasni *bhž*, tj. koji služi za bližu odredbu predmeta *sch*, pa se zove i *g. pobliže oznake*, taj je genitiv vrst atributnoga (kvalitativnoga) genitiva; zove se katkad i deskriptivni* ili opisni*, a također apozitivni* ili apozicijski, epeksegetski*, deklarativni*...“ (Simeon, 1969. : 392.)

Genitiv opće pripadnosti spominje Dragutin Raguž te je vidljivo da ga ne razlikuje od objasnidbenoga ili eksplikativnoga genitiva. Pod tezom da je genitiv opće pripadnosti onaj genitiv u kojemu je sadržano objašnjenje sadržaja ili uzajamne pripadnosti, navodi sljedeće primjere: *tema razgovora, ljudi našeg vremena, dom kulture, kraj razgovora, svjetlost svijeće, autor filma...* (Raguž, 1997. : 120.) Budući da ne navodi preoblike ni dodatna objašnjenja toga genitiva, nejasno je što jest, a što nije genitiv opće pripadnosti. U Hrvatskoj se gramatici jasno navodi da je objasnidbeni ili eksplikativni genitiv takav genitiv kojim se pripadnost izriče kao objašnjenje te dolazi uz imenice prenesena značenja i „objašnjava na što se njihovo preneseno značenje odnosi.“ Naznačen je i jasan primjer: *Zahvatio ga je požar strasti. → Strast je požar → Požar je strasti.* Preoblikom se dokazuje da su obje imenice u objasnidbenom genitivu u ravnopravnome položaju. (*Strast je požar.*) (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 560.) Radoslav Katičić govori da se „imenica uz koju atribut stoji i sama imenica atributa odnose na isto.“ (Katičić, 2002. : 457.) Isto tako naglašava da se jedan predmet radnje izriče dvjema imenicama te da stoji uz imenice prenesena značenja i objašnjava značenje toga prenesenoga značenja. Primjer koji navodi jest: *Prosulo se biserje suza.* (Katičić, 2002. : 457.) Također Ivo Pranjković i Josip Silić spominju samo objasnidbeni ili eksplikativni genitiv u navedenome značenju. (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Zanimljivo je da su novele Vladana Desnice prepune objasnidbenoga genitiva, manje genitiva opće pripadnosti. Vjerojatno je tomu tako budući da upotreba prenesenoga značenja i besprijedložoga genitiva česta u književno-umjetničkom stilu.

Primjeri genitiva opće pripadnosti:

(39) *Lovro je upravo bio zabavljen kuhanjem kavice, okrenuo se iznenađen, sa žličicom u jednoj a džezvicom u drugoj ruci, dok je na stolu uz prozor plamsao modar plamečak špirtusne lampice.* (Desnica, 1974. : 39.)

(40) *I aljkava spodoba učitelja pjevanja Lavoslava Bunca kotrlja se življe nego obično, svježina proljetnoga jutra smanjila je pritisak...* (Desnica, 1974. : 104.)

(41) *Kao dobar poznavalac povijesti svoga grada, Mile je znao i historiju te crkvice...* (Desnica, 1974. : 191.)

Primjeri objasnidbenog ili eksplikativnog genitiva jesu:

(42) *Još i sad taj rani sat pobuđivao mu je laganu mučninu u utrobi i podavao otužan ukus stvarnosti...* (Desnica, 1974. : 5.)

(43) *I tad neće moći da ga se sjeti bez suze i bez neke grižnje savjesti.* (Desnica, 1974. : 11.)

- (44) (...) *davno netaknuti toplom rukom čovjeka, oni su ohladnjeli, kao šišmiš za zimskoga sna, i ukočili se u strogoj okrutnosti mrtvih stvari*. (Desnica, 1974. : 12.)
- (45) *Zar je u njemu sahranjena ona „iskra duha“?* (Desnica, 1974. : 13.)
- (46) *I učini mu se maločas u mutnoj dubini duše bilo već proklijalo neko neznano, novo ćutilo...* (Desnica, 1974. : 16)
- (47) *...po njemu zaista nitko ne bi mogao da spozna plemenitost moje pobude*. (Desnica, 1974. : 18.)
- (48) *Po tome, čuvstvo zahvalnosti i čuvstvo krivnje postadoše dva lica iste stvari*. (Desnica, 1974. : 38.)
- (49) *...u njoj je gledao bogatu raznolikost božjega stvora a uzavrelost života radovala ga je već sama po sebi*. (Desnica, 1974. : 81.)
- (50) *Te orgije sanjarenja ostavljale su ga potpuno iscrpljena ali i nekako vajno sretna*. (Desnica, 1974. : 120.)

3. 5. Genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv

Jezikoslovac Adolfo Veber Tkalčević ovako opisuje kvalitativni genitiv u *Skladnji ilirskoga jezika*:

„Kada se pridavnikom i samostavnikom naznačuje svojstvo koje osobe ili stvari, budi nutarnje, budi vanjsko, s glagoljem biti, metje se u genitiv, a pridavnik mora biti neizvjestan...“ (Veber, Tkalčević, 1859. : 33.)

Već je u toj definiciji jasno da se kvalitativnim genitivom naznačuje svojstvo nečega ili nekoga, a uz takav je genitivni izraz obvezan atribut.

Genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv jest onaj genitiv koji „opisuje nešto“ te uvijek je u takvim genitivnim sintagmama obvezan atribut: *djevojka crnih očiju, čovjek srednje dobi, kaput zelene boje*. (Raguž, 1997. : 122.) U gramatici Ive Pranjkovića i Josipa Silića pojavljuju se oba naziva dok Dragutin Raguž spominje samo genitiv svojstva. Ivo Pranjković i Josip Silić kažu da takav genitiv označuje „svojstvo (kvalitetu) neotuđiva predmeta ili dijela predmeta.“ (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Nemoguće je izostavljanje atributa u takvim genitivnim sintagmama jer obavijest postaje zališna, odnosno redundantna: *mladić duge kose - *mladić kose*. Podvrstom genitiva smatraju i genitiv dobi koji sadržava vremenska i kvalitativna značenja pa ga spomenuti jezikoslovci nazivaju „kvalitativno-vremenski genitiv.“ (Silić, Pranjković, 2007. :

203.) Radoslav Katičić također govori o genitivu svojstva ili „genitivus qualitatis.“ (Katičić, 2002. 463.)

Kvalitativni genitiv opisan je u članku *Atributi i njihova značenja* Vlaste Rišner. Iscrpan povijeni pregled donosi mnogo važnih odrednica kvalitativnog genitiva. U *Sladnji ilirskoga jezika za niže gimnazije* Adolfa Vebera Tkalčevića, značajnoga jezikoslovca 19. stoljeća, spominje se značenje svojstva, no govori i o podvrstama genitivu reda i načina. Uz kvalitativni genitiv uvijek stoji neodređeni pridjev. Hrvatski filolog i leksikograf Mirko Divković krajem 19. stoljeća opisuje kvalitativni genitiv (*genitivus qualitatis*) u dvama izdanjima *Sintakse za školu* te u prvome izdanju 1881. godine naglašava da je kvalitativni genitiv jedno od značenja ablativnoga genitiva, a u drugome izdanju 1889. godine genitivno značenje kvalitativnosti opisuje samostalno. (Rišner, 2006. : 261., 262.) Tomo Maretić u *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* govori da se besprijedložnim genitivom izriče „oznaka“, no imenica u takvome genitivu ne može stajati samostalno, nego je „združena s kojom pokretnom riječi“. (Maretić, 1963. : 572.) Josip Florschütz u *Gramatici hrvatskoga jezika* govori o „genitivu svojstva ili kvalitativnom“ genitivu s obveznim atributom. (Rišner, 2006. : 262.) Također naglašava da se pridjev upotrebljava kada se želi reći nešto o građi – genitiv građe ili materije (*Na vojvodi kalpak svile bijele.*) i kada se pokazuje tko kojemu rodu pripada – genitiv roda (*Ti su ljudi roda gospodskoga.*). (Florschütz, 1916. : 211.) U *Gramatici srpskohrvatskoga jezika* autora Ivana Brabeca, Mate Hraste i Sretena Živkovića nalazi se „kvalitativni genitiv ili genitiv kakvoće“. Na rečeničnoj razini razlikuju dvije funkcije toga genitiva. Kvalitativni genitiv u rečenici jest atribut (*O junačkim partizanima, ponosna i hrabra srca, svijetla uma i snažnih mišića, govorit će s divljenjem ljetopisi.*) i predikat ili priložna oznaka (*Pošto sam postavio straže, mogu mirne duše leći.*). (Florschütz, 1916. : 211.)

Spominje se i primjer jezikoslovke Marije Znike koja govori i o značenju karakteristične pojedinosti. Besprijedložni genitiv s obveznim atributom u navedenom značenju jest genitiv kvalitete te opisuje i instrumental karakteristične pojedinosti ili kvalitativni instrumental. (Rišner, 2006. : 260.)

Kvalitativni genitiv opisao je i Branko Kuna u članku *Kvalitativni genitiv u hrvatskome jeziku* te istaknuo da kvalitativni genitiv ima jasna sintaktička i semantička obilježja. Sintaktičko obilježje kvalitativnoga genitiva jest to da nikada ne stoji samostalno nego obvezno uz njega stoji neka riječ, a naziva ju „obvezna odredba“. Kvalitativni genitiv čine najmanje dvije imenske riječi od kojih jedna mora biti imenica. Sveza najmanje dviju imenskih riječi sintaktički je zavisna o imenici, a semantički izriče neku osobinu, svojstvo, posebno obilježje.

(Kuna 2010. : 69.) Semantičko obilježje jest to da znači „izdvajanje izvjesne osobine, svojstva, dijela ili cjeline određenog referenta.“ (Kuna, 2010. : 67.)

Opće je poznato da kvalitativni genitiv može izdvajati neko trenutačno obilježje koje je vezano uz određenu situaciju (*zaručnica raspletene kose*) ili trajno obilježje (*čvrsta djevojka plave kose, modrih očiju, bujna crvena lica*). (Kuna, 2010. : 69.) U hrvatskome jeziku kvalitativni genitiv mnogo je više rasprostranjen nego u ostalim slavenskim jezicima, a to se objašnjava time da „genitivno određene sastavnice mogu biti i imenice općeg, ali i veoma uskoga značenja, kojih je u jeziku znatno više“ (Kuna, 2010. : 70.)

U tome je članku jasno objašnjena razlika između kvalitativnoga genitiva i instrumentala karakteristične pojedinosti te kvalitativnog i posvojnoga genitiva. Naglašava se da je posvojna sintagma obilježena imenicom u nominativu, a imenica u genitivu označuje cjelinu dok kvalitativna sintagma obilježena je imenicom u nominativu, a imenica u genitivu označava dio. (Kuna, 2010. : 72., 73.)

Razni autori daju prednost upotrebi kvalitativnog genitiva od upotrebe instrumentala karakteristične pojedinosti. Autori *Gramatike hrvatskoga ili srpskog jezika* jasno određuju da ne treba umjesto kvalitativnoga genitiva upotrebljavati instrumental s prijedlogom *s*. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 211.) B. Kuna izdvaja još mišljenje Ljudevita Jonkea koji također daje prednost kvalitativnome genitivu, a instrumental karakteristične pojedinosti stilski je obilježen. U *Hrvatskom jezičnom savjetniku* se ipak naglašava da se kvalitativni genitiv upotrebljava kada se označava „dio živoga bića“ (mladić plavih očiju) ili kada se njime kvalificira „cijela osoba“ (*čovjek srednjih godina, čovjek visoka rasta*). Instrumental karakteristične pojedinosti upotrebljava se kada se klasificira dio „ljudskoga tijela svojstvima njegova manjeg dijela, a ne cijele osobe ili njezina duhovnog bića“ (*glava s čupavom bijelom kosom, *glava čupave bijele kose*). Upotrebljava se i kada se izdvaja bolesti ili neki tjelesni nedostatak živoga bića (*dječak s upalom pluća, *dječak upale pluća*). (Kuna, 2010. : 75., 76.) Dakle kvalitativni se genitiv upotrebljava kada se označava dio tijela ljudskoga bića, a instrumental kada označava karakteristična pojedinost. Branko Kuna navodi primjere kvalitativnoga genitiva *tamnoputa trkačica* i instrumentala karakteristične pojedinosti *lice s ožiljkom*. (Kuna, 2012. : 42.)

Kvalitativni genitiv objašnjava ovako:

„Na semantičkom je planu uloga kvalitativnoga genitiva (čiji se leksički sadržaj odnosi dio ili kakvo imanentno svojstvo) da služi kao mentalna adresa, identifikacijsko obilježje za entitet koji predstavlja njegovu cjelinu.“ (Kuna, 2012. : 42.)

Vladan Desnica kvalitativni genitiv upotrebljava često, osobito pri opisu vanjskoga i unutarnjega izgleda nekoga lika ili genitiv dobi kada se želi naznačiti starost nekoga lika.

Primjeri toga genitiva jesu:

(51) *Neko vrijeme ne prođe niko, pa mine usudnim, teškim korakom čovjek šumarskog izgleda, kratka vrata i mekih punih leđa u kaputku od lodena, sa zavežljajem u novinskom papiru pod pazuhom i modrim lončićem koji mu se njiše o svinutom kažiprstu, kao fenjerčić.* (Desnica, 1974. : 6.)

(52) *Možda je u tom pravcu djelovalo i prisustvo još jednog promatrača, oniska srednjovječna čovuljka punih obraza i svijetle žućkaste dlake koji je spokojno gledao smijuljeći se neodređeno.* (Desnica, 1974. : 19.)

(53) *No dok sam ja tako umovao a buboci i dalje pljuštali, naiđe i treći prolaznik: stasit mlad čovjek duge vitičaste kose u plavom džemperu i teniskim reketom pod pazuhom.* (Desnica, 1974. : 19.)

(54) *Nije nosio crvenu kapu, već neki otrcani crni šešir klepastog oboda...* (Desnica, 1974. : 47.)

(55) *O svečanim prigodama, za tijelovsku procesiju, za Carev rođendan i slično, oblačili su uniformu: bluzu vojničkog kroja i duge pantalone ozbiljne sive boje, bijele rukavice i tvrdi crni klobuk za kojim se vilo zagasito perje.* (Desnica, 1974. : 69.)

(56) *Ive, protegljast mladac tanka vrata i prozirnih očiju (pravio je dojam kao da mu lako udara krv na nos), samo se premještao s noge na nogu spremajući se da započne već ranije pripremljen govorčić.* (Desnica, 1974. : 25.)

Primjeri genitiva dobi jesu:

(57) *...počima s tješanjem Bara, žena pedesetih godina ride i kratke kose...* (Desnica, 1974. : 136.)

(58) *Ušćuvan čovjek šezdesetih godina, uredne i pitome spoljašnosti, sladunjava pogleda i mekih, maslenih obraza, malko podnadulih od šećerne bolesti koja je davala njegovom licu izraz rasplinule dobrote.* (Desnica, 1974. : 128.) (Posljednja dva izraza primjer su kvalitativnog genitiva.)

3. 6. Dijelni ili partitivni genitiv i genitiv cjeline

U funkciji izravnoga objekta može se ponekad upotrebljavati genitiv umjesto akuzativa. Taj izravni objekt u genitivu označuje „dio kakve tvari ili dio čega što se može shvatiti kao tvar i kad se pojava ili tvar koju imenica označuje shvaća i tumači uopćeno“ (*Daj mi snage.*), a akuzativ označuje cjelinu i značenje mu je konkretno (*Daj mi onu vodu.*). (Skupina autora, 1999. : 278.)

Jezikoslovac Stjepan Ivšić opisuje odnos genitiva i akuzativa kao izravnoga objekta pa kaže: „U genitivu stoji imenica ako se glagolski pojam ne proteže na cio opseg i sadržaj imenskoga pojma, nego se imenski pojam promišlja kao sfera koje se radnja dotiče (uspor. npr.: pijem vòdē)... U akuzativu dolazi imenski pojam na koji glagolski pojam smjera, koji glagolski pojam najbliže, i obično, svega zahvaća.“ To bi značilo da je objekt koji je djelomično obuhvaćen glagolskom radnje u genitivu, a koji je u potpunosti obuhvaćen glagolskom radnjom u akuzativu. (Vince, 2008. : 616.)

Hrvatski jezikoslovac Adolfo Veber Tkalčević naziva dijelni genitiv „partitivni“, a upotrebljava se kada se naznačuje „dio dĕljivih stvari“. (Veber Tkalčević, 1859. : 30) Taj genitivni izraz koji znače dijelnost stoji „ili sam, ili s rĕčmi partitivnimi“. On jedini među spomenutim jezikoslovcima uočava razliku između izravnoga objekta u genitivu i akuzativu. Izravnim objektom u akuzativu naznačuje se „cĕla stvar“ i „cĕla vĕrst“ i navodi primjer „*daj mi vodu* (cĕlu, koja je sada na stolu)“, a izravnim objektom u genitivu naznačuje se dio „*daj mi vode.*“ (Veber Tkalčević, 1859. : 30)

U *Gramatici hrvatskoga jezika za ženski licej* Josipa Florschütza spominje se dijelni ili partitivni genitiv opisan definicijom „genitiv pokazuje cjelinu, od koje se uzima dio.“ (Florschütz, 1916. : 212.) U suvremenim gramatikama takve se sintagme više ne spominju jer nisu u živoj upotrebi, ali nadasve su zanimljive. Dijelni genitiv, osim imenica za mjeru i količinu, brojeve, neke pridjeve, dolazi i uz zamjenice *koji, svaki, neki* itd. (*Koja (od) vas je ono govorila.*), uz zamjenice *što, nešto, ovo, to, ovoliko, onoliko, toliko, koliko, nekoliko* (*Koliko vode popila, toliko suza prolila. Ne jede ništa za to dana.*). Uz glagole *biti, imati, trebati, ostati*, trajati u 3. osobi jednine dolazi dijelni genitiv, a ti su genitivi u rečenici „logički subjekti“ (*Bit će kiše. Dokle teče sunca i mjeseca.*). Također dolazi i uz 3. osobu jednine glagola *ne biti, ne imati, nestati* te zaniijekane bezlične glagole u pasivu (*Bez muke nema nauke. Pribralo se žita.*)

Stoji i uz prijelazne glagole poput glagola *imati, uzimati, jesti, piti, uživati, nositi, davati, čekati, voljeti, htjeti* i dr. (*Poželio sam mira. Tražim vatre. Mlijeka hoću, a ne priloga.*) (Florschütz, 1916. : 212., 213.)

U *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika* dijelnim ili partitivnim genitivom ističe se dio, a ne cjelina. Slično kao i Josip Florschütz, autori Ivan Brabec, Mate Hraste i Sreten Živković opisuju dijelni genitiv. Ne spominju jedino oblik uz zamjenice *koji, svaki, neki* itd., a sve ostalo vrlo je slično. Naglašavaju da dijelni genitiv često dolazi uz glagole, no i uz druge riječi poput brojeva, zamjenica, priloga količine te da u rečenici može biti logički subjekt. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 212.)

Tomo Maretić u *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* slično opisuje dijelni genitiv. Dijelni genitiv zavisao je o imenici (*čša vina, šaka pšenice*), broju (*pet djevojaka*), o riječima *koliko, toliko, ovoliko, onoliko, mnogo, malo, više* itd. (*više dana nego godina, koliko ljudi, toliko čudi*), *ovo, ono, to* u značenju *malo* (*daj mi malo hljeba, da pojedem ovo sira*), *dugo* (*još su se dugo dana gostili*), *koji, jedan, svaki* (*koji je jednoga nas pozdravio, svakoga vas molismo*). Kada radnja zauzima cijeli predmet, onda je većinom objekt u akuzativu, a kada se odnosi na dio, onda je u genitivu (*daj mi vina, ko ima novaca*). Danas vrlo arhaično, no Tomo Maretić spominje objekt koji stoji u genitivu umjesto u akuzativu se radnja odnosi na cijeli predmet, npr. *tu momci gledaju djevojaka, pita majka Damjanove ljube, koji i sam čekaše carstva božijega*. (Maretić, 1963. : 566., 567.) Napominje da se u narodnim pjesmama često mijenja genitiv s akuzativom radi potrebnoga broja slogova. Kao i Josip Florschütz jednako svrstava genitivne izraze uz navedene glagole. Jedina novost jest ta da dijelni genitiv dolazi i uz glagole koji su tvoreni prefiksom⁷ *na* poput *napojiti, najesti, nanositi, nagledati* i sl. (*čuda se nagledasmo danas, napij mi se vina*) te je posebno izdvojen genitiv uz glagol *trebati* (*treba mi novaca*). (Maretić, 1963. : 568.)

U suvremenim hrvatskim gramatikama dijelni ili partitivni genitiv opisan je kao genitiv koji dolazi uz riječi koje označuju količinu, mjeru, brojeve, a može doći i uz glagole (*zatražiti kuha, dodati soli, posuditi novaca*) te uz pridjeve (*pun vrlina, željan uspjeha, vrijedan pozornosti*). (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Dragutin Raguž precizira ta određenja uz koje riječi dolazi dijelni genitiv te govori da genitiv dolazi uz riječi za količinu ili broj (*malo kruha, desetak komada, dva kruha, komad kruha*), uz glagole kada se misli na dio (*kupiti kruha, uliti ulja*), s pridjevima *pun, vrijedan, žedan, gladan, sit, dostojan, svjestan* i sl. (*žedan vode, sit svega*), s prilogom *žao* (*Žao mi ga je.*), s bezličnim *nema* (*Nema vode.*). (Raguž, 1997. : 120.) Te se dvije

⁷ Taj prefiks *na* Tomo Maretić naziva prijedlogom.

podjele donekle podudaraju, no Dragutin Raguž navodi i neka određenja dijelnoga ili partitivnoga genitiva kojih nema u gramatici Josipa Silića i Ive Pranjkovića. Zanimljivo je da suvremene hrvatske gramatike oskudnije opisuju dijelni genitiv za razliku od gramatika Josipa Florschütza, gramatike I. Brabeca, M. Hraste i S. Živkovića te Tome Maretića. U *Gramatici hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića samo se spominje da dijelni genitiv može dolaziti uz glagole i da tada označuje neodređeni dio nečega, no ne nabrajaju se glagoli i ne navode konkretni primjeri koji to potvrđuju. Oni još govore i o podvrsti dijelnoga genitiva koji nazivaju „genitivom igre“ (*igranje rukometa, igra šaha, igrati se mačke i miša*). (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Također može se uočiti da opisuju i „genitiv obilja i oskudice“ (*gladan kruha, žedan slave*) koji Dragutin Raguž ne prepoznaje kao posebnu vrstu, nego ga smatra dijelnim ili partitivnim genitivom. (Silić, Pranjković, 2007. : 203.) Osim navedenih autora, Radoslav Katičić također spominje genitiv igre koji dolazi uz glagol *igrati se* (*Poigrajmo se vojnika.*) (Katičić, 2002. : 111.) U *Hrvatskoj gramatici* dijelni je genitiv onaj koji označuje komad, količinu, mjeru, skup predmeta ili bića koji pripadaju dijelu. Ako označuje pojam ili tvar, nešto nebrojivo, onda se pojavljuje u jednini (*komad sira*), a ostale su riječi u množini, dakle one koje označavaju nešto brojivo (*nekoliko znanaca*). Upotreba je dijelnoga genitiva u razgovornome jeziku česta budući da njime izražavamo osnovne egzistencijalne potrebe. Primjeri jesu:

(59) *Treba pričekati tri-četiri dana dok se ne smiri.* ((Desnica, 1974. : 24.)

(60) *Međutim ću ti nakapati nekoliko kapljica pa ćeš se vratiti tamo u petak ili subotu.* (Desnica, 1974. : 24.)

(61) *I pohvalama nije bilo mjere ni konca.* (Desnica, 1974. : 42.)

(62) *Na stijenju voštanice načinio se krupan leptirak gara od koga se plamen izduljio u pram čađava dima...* (Desnica, 1974. : 52.)

(63) *U zabranima ograđenim krivudavim suhozidom ima dosta grbavog, izgrađenog brijesta i hrasta, ali ko pozna ti drveće iz drugih krajeva, ovdje ga je, sa malo veće udaljenosti ne bi prepoznao... Gledala je preda se u zemlju i valjda mjesecima nije dizala očiju k licima tih ljudi...* (Desnica, 1974. : 57.)

(64) *Trećina sela su Kutlače.* (Desnica, 1974. : 58.)

(65) *...čvrsto ga držao za ruku i stupao pun neiskazanog ponosa.* (Desnica, 1974. : 67)

(66) *Polu divana zapremio je, ispruživši se nauznak, dugačak okošt čovjek...* (Desnica, 1974. : 89.)

(67) *Gutljaj čaja pa opet drijem.* (Desnica, 1974. : 101.)

- (68) *Jače nego ikada ranije, svijet mu se učini pun uzaludnog vrvljenja i besmislenih udesa.*
(Desnica, 1974. : 116.)
- (69) *Vinko se skrasio u kut, sjeo na vreću soli i odatle žmirka i šuti, pun tihe, hladne i iscrpne radoznalosti svojstvene kratkovidnim ljudima.* (Desnica, 1974. : 132.)
- (70) *Kuma Ane ne obraća na njih mnogo pažnje...* (Desnica, 1974. : 136.)
- (71) *...kâ da joj je malo druge muke.* (Desnica, 1974. : 136.)
- (72) *...koji je, sit samotovanja i dućanske tezge, tu nalazio oduška i izvjesni kućni dah...*
(Desnica, 1974. : 147.)
- (73) *Da je slučajno došla susjeda Rezika da uzajmi soli...* (Desnica, 1974. : 370.)

Suprotno značenje od dijelnoga ili partitivnoga genitiva jest genitiv cjeline. Niti jedna spomenuta gramatika prve polovine i sredine 20. stoljeća ne spominje to genitivno značenje. Zamjećuje se da to značenje genitiva Dragutin Raguž zanemaruje, odnosno ne spominje ga. Genitiv cjeline ne opisuje se u *Gramatici hrvatskoga jezika*. (Silić, Pranjković, 2007. : 203.) U *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* Radoslava Katičića genitiv cjeline označuje „pripadnost dijela ili neke sastavnice svojoj cjelini.“ (Katičić, 2002. : 451.) Taj genitiv može izricati „materijalni predmet kojemu pripada neki dio“ (*toranj crkvice*), „biće kojem pripada tijelo ili neki njegov dio“ (*rukama gospode*), „predmet ili biće kojemu po funkciji ili po uzroku pripada nešto što u užem smislu nije njegov dio niti dio njegova tijela“ (*crta horizonta*), „nešto što nije ni osoba ni predmet, a pripada mu kakav dio“ (*egzaktnost djela*), „apstraktni pojam“ (*predmet razgovora*). (Katičić, 2002. : 451., 452.) (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 558., 559.) Primjeri koje Radoslav Katičić navodi obilježeni su i rijetko se upotrebljavaju u standardnome hrvatskome jeziku. U *Hrvatskoj gramatici* opisuje se genitiv cjeline koji je prema definiciji istovjetan onome što ga navodi Radoslav Katičić. Podjela u *Hrvatskoj gramatici* istovjetna je podjeli koju navodi Radoslav Katičić, samo su primjeri drugačiji.

3. 7. Ostala značenja besprijedložnoga genitiva

Preostala značenja besprijedložnoga genitiva jesu: vremenski, slavenski, ablativni, emfatični genitiv, genitiv sadržaja i genitiv sjećanja. Ta su genitivna značenja svrstana u jednu skupinu jer su jasna i prepoznatljiva u rečenicama.

3. 7. 1. Vremenski genitiv

Vremenski je genitiv priložna oznaka vremena i označuje vrijeme. (Silić, Pranjković, 2007. : 202.)

Adolfo Veber Tkalčević opisuje da se vremenski genitiv tvori od imenice i koja je spojena s pridjevom. Također napominje da ako se uz imenicu nađe redni broj, izraz može biti i u genitivu i u akuzativu (*Osmi dan dodje k meni brat.*) Vrlo dobro zapaža da „Naši pisci metju vrēme na pitanje *kada*, kako se komu svidi, u genitiv i u akuzativ; ali ja nebih toga svētovao, jer s akuzativom ima drugo značenje; svakomu svoje.“ Time želi reći da vremenski genitiv i vremenski akuzativ nemaju isto značenje. Vremenskim se akuzativom naznačuje koliko što dugo traje (*Sjajni mēseče! ti sjaš cēlu noć po svem svētlu, nisi li gdēgod vidio takoga i takoga čovēka.*) dok se vremenskim genitivom naznačuje konkretno vrijeme predikatne radnje. (Veber Tkalčević, 1859. : 19., 34.)

Josip Florschütz napominje da je vremenski genitiv „nezavisni genitiv“ koji se tvori od imenice s vremenskim značenjem i atributom. (Florschütz, 1916. : 216.) Genitiv kazuje kada se radnja događa. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 212.) Genitivom se može naznačivati i vrijeme, no imenica u genitivu nikada ne stoji sama nego je „združena ili s kojom imenicom ili pokretnom riječju.“ (Maretić, 1963. : 572.) Vrijeme može biti izrečeno imenicom u akuzativu i imenicom u genitivu uz obvezni atribut. Ta dva padežna izraza razlikuju se u značenju. Genitivnim izrazom izrečena je „vremenska jedinica u kojoj se događa radnja predikata“ i obilježeno konkretno vrijeme, a akuzativnim „trajanje radnje u vremenskoj jedinici“ i može se izreći neobilježeno, općenito vrijeme. (Hudeček, Mihaljević, Vukojević, 1999. : 278.)

U *Hrvatskoj gramatici* vremenski genitiv spominje se u objašnjenju sintaktički obveznog atributa. Ti su atributi u određenim konstrukcijama obvezni jer bi njihovim izostavljanjem dobili nepotpune izraze. Uvrštavanjem pridjevskih riječi (pridjeva, zamjenice, rednoga broja) uz imenicu u genitivu postiže se ovjerenost rečenice. Sintaktički obvezan atribut nalazi se u genitivnim i akuzativnim izrazima kada se označava vrijeme te genitivnim izrazima kada se

označava neko svojstvo ili osobina (kvalitativni genitiv). I genitivni i akuzativni vremenski izrazi označavaju „vremenski odsječak u kojemu se odvija ono što se izriče predikatom“, no pridjev je u vremenskome genitivu određen (*Što si radio cijeloga ljeta?*), a u vremenskom akuzativu taj se vremenski odsječak promatra u cijelom svome trajanju. (*Ono cijeli dan ovim obalama prati samo močvarne ljubavnike.*) (Barić, Lončarić i dr., 1995. : 552. 553.)

Primjeri takvoga genitivnog značenja jesu:

(74) Tog dana bio je pozvan na ručak, pa je Ema zadržala i Ivana da se s njim upozna. (Desnica, 1974. : 9.)

(75) Jednog nedjeljnog popodneva, prije više godina, vraćajući se s daleke šetnje u grad, naiđem putem na odvratani prizor... (Desnica 1974. : 18.)

(76) Doktor Lovro Furato upravo je dovršavao svoj obični doručak koji uzima svakog dana pošto se vrati iz bolnice: sasvim mali biftek s jednim jajetom i dva prsta proška. (Desnica 1974. : 22.)

(77) Desetak dana proteče joj kao u buni. (Desnica 1974. : 42.)

(78) U doba kada se ovo događa, šezdesetih godina prošlog vijeka, u njihovom je plemenu bilo još živo da su se odselili prije nekoliko generacija iz Bosne... (Desnica 1974. : 58.)

(79) Sreća tih dana upotpunila se kad mu se rodio sin. (Desnica 1974. : 66.)

(80) Druge godine rodi mu sina. (Desnica 1974. : 67.)

(81) I sad mora svake večeri da začini posijelo pričom. (Desnica 1974. : 71.)

(82) Druge godine bačen je stari trošni krov... (Desnica, 1974. : 148.)

(83) Svakog jutra obišao bi redom dućane boljih poznanika, pa bi neizbježno svršio u kafani. (Desnica, 1974. : 178.)

(84) Sljedeće zime Milu ponovno bronhitis prikova za postelji u zatoči u kući puna dva mjeseca. (Desnica, 1974. : 186.)

(85) Tog popodneva tetke su održale dugo savjetovanje s dundom Gaètanom... (Desnica, 1974. : 397.)

3. 7. 2. Slavenski genitiv

Jezikoslovac sredine 19. stoljeća Adolfo Veber Tkalčević opisuje da slavenski genitiv dolazi uz niječne prijelazne glagole. Kada uz niječni izraz stoji i infinitiv, tada je objekt u akuzativu (*Nemožeš dlanom zakloniti sunce*), no drugi jezikoslovci poput Josipa Florschütza i Tome Maretića uz taj oblik, dakle kada se nađe niječni izraz glagola i infinitiv, preporučuju uporabu genitiva. (Veber Tkalčević, 1859. : 32., 33.)

Slavenski genitiv podrobnije je opisan u gramatikama prve polovine i sredine 20. stoljeća, nego u suvremenim hrvatskim gramatikama. Krenuvši od Josipa Florschütza, koji objašnjava zašto jest izravni objekt u genitivu, a ne u akuzativu. Izravni objekt u genitivu stoji uz zanijekane prijelazne glagole (*Tko ljudi ne sluša, nije ni čovjek., Konja dajte, oružja ne dajte.*) i kada o „zanijekanome glagolu zavisi infinitiv, a o infinitivu objekt“ (*Ne može ti pripravljati večere.*). (Florschütz, 1916. : 213., 214.) Smatra tu pojavu običnom, odnosno njome se objekt dodatno ne naglašava i koristi se njome kada se želi postići neisticanje objekta. Izdvaja obvezatnost objekta u akuzativu kada glagoli nisu zanijekani te uz zanijekane glagole i srednji rod zamjenica *ovo, ono, to, što, ništa* (*Isprava vam ne kazah ovo.*). (Florschütz, 1916. 213., 214.)

U *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika* stoji da „zanijekani prelazni glagoli imaju objekt u genitivu ili akuzativu“ te da između tih izraza nema značenjske razlike. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 212.)

Tomo Maretić vrlo slično objašnjava slavenski genitiv. Objekt uz zanijekane glagole može biti u genitivu, no „mjesto genitiva uz prelazne zanijekane glagole može svagda biti i akuzativ.“ Ističe da slavenski genitiv dolazi u zanijekane prijelazne glagole, ali i kada taj zanijekani glagol uz sebe ima infinitiv (*ne mogahu puta razaznati*) ili oblik *da* i prezent (*neće drugome volje da kvari*). (Maretić, 1963. : 570.)

Zanimljivo je da Dragutin Parčić, gramatičar 19. stoljeća, prednost daje upotrebi genitivnog izraza izravnoga objekta kada se nađe pored zanijekanog glagola. Također ne prepoznaje semantičku razliku između genitiva i akuzativa izravnoga objekta, no kaže da se akuzativni izraz koristi vrlo rijetko i u određenim okolnostima. (Stolac, Vlastelić, 2005. : 8.)

Slavenski genitiv u suvremenim hrvatskim gramatikama označen je kao arhaičan, stilski obilježen i svojstven je slavenskim jezicima. (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) (Raguž, 1997. : 202.) Dolazi u niječnim konstrukcijama umjesto akuzativa.

Jasna Vince ističe mišljenje jezikoslovca Radoslava Katičića:

„Neke se pojave genitiva u ulozi izravnoga objekta osjećaju kao pomak od neutralnog stila: izričaj koji je u genitivu, iako bi na njegovom mjestu bio običniji akuzativ, u suvremenome se hrvatskom književnom jeziku doživljava ili kao pučki ili kao prežitak

starinskoga, uzvišena, birana, pa onda i knjiškoga stila ili se pak prepoznaje kao izraz autorove nakane da izazove osobit dojam.“ (Vince, 2008: 622., 623.)

Najbolji opis slavenskoga genitiva nalazi se u *Hrvatskom jezičnom savjetniku* koji kaže da se „u niječnoj rečenici objekt u akuzativu može zamijeniti objektom u genitivu.“ (Skupina autora, 1999. : 278.) Taj genitiv dolazi uz zanijekane prijelazne glagole. Mijenjanje akuzativa genitivom autori označuju semantičkim i stilskim, a obilježava ga arhaičnost i emfatičnost. Uspoređuju upotrebu slavenskoga genitiva nekada i danas:

„Ako je katkad u toj poziciji genitiv i imao prednost ili se možda upotrebljavao ravnopravno s akuzativom, danas taj genitiv uzmiče, uporaba mu je sve ograničenija, a akuzativ prodire snažnije i u one položaje koji su izvorno bili genitivni.“ (Skupina autora, 1999. : 278.)

Hrvatski jezični savjetnik odlično je prikazao položaj slavenskoga genitiva u suvremenome hrvatskome jeziku budući da je njegova upotreba doista ograničena i obuhvaćena samo u stilski obilježenim izrazima. Ipak, u frazeološkim sveza genitiv je običniji. Tako autori navode primjere: *ne sklopiti oka, ne davati povoda, ne odgovoriti ni riječi, ne čekati ni časa, nemati djece, nemati kuće, nemati novaca, nemati smisla, nemati interesa*. (Skupina autora, 1999. : 278.) U tim primjerima osim negacije prepoznamo i osnovno genitivno značenje dijelnosti. Autori kažu da je genitiv općenitiji, ima značenje partitivnosti dok je akuzativ određeniji i konkretniji. (Skupina autora, 1999. : 278.)

Zanimljivo je da je slavenski genitiv vrlo zastupljen u Desničinih novelama, čak jednako koliko i npr. vremenski ili dijelni genitiv. Njegova je upotreba učestalija uspoređujući s upotrebom u suvremenome hrvatskome jeziku.

Primjeri slavenskoga genitiva jesu:

(86) *Ivan je sjeo u prikrajak s džepnim blokom na koljenima i promatrao iznurenog starca koji je, ne obraćajući nikakve pažnje na okolinu i zaštićen od nje oblakom svoje gluhe osamljenosti, sanjivo gledao kroz prozor.* (Desnica, 1974. : 7.)

(87) *...dok nije spiskao ušteđevine pa dobio premještaj i odmaglio.* (Desnica, 1974. : 41.)

(88) *Gledala je preda se u zemlju i valjda mjesecima nije dizala očiju k licima tih ljudi...* (Desnica, 1974. : 44.)

(89) *Pa videći da je i to malo i da ne postiza cilja, skide sa zida i opasa onu sablju...* (Desnica, 1974. : 74.)

(90) *Neka nisam škole učio, ne vara mene prilika.* (Desnica, 1974. : 93.)

(91) *Sve je bilo zaludu; damjana ne ispliva, a ljudi počеше odbijati njegove pozive...* (Desnica, 1974. : 92.)

3. 7. 3. Ablativni genitiv

Ablativni genitiv znači udaljavanje ili odvajanje i dolazi s povratnim glagolima *stidjeti se*, *osloboditi se*, *čuvati se*, *odreći se*, *bojati se*, *prepasti se*, *okaniti se*. (Raguž, 1997. : 121.)

Radoslav Katičić nabraja i ove glagole: *kloniti se*, *manuti se*, *proći se*, *ostaviti se*, *lišiti se*, *odlučiti se*, *odviknuti se*, *izbaviti se*, *riješiti se*, *otresti se*, *oprostiti se*. (Katičić, 2002. : 110.)

Ablativni genitiv Radoslav Katičić naziva i „genitivom odvajanja.“ (Katičić, 2002. 110.)

U *Gramatici hrvatskoga jezika* donosi se najpotpunija definicija ablativnoga genitiva:

„Ablativni genitiv označuje kakvo odvajanja, udaljavanje, lišavanje koga ili čega i dolazi uz glagole kojima se imenuje udaljavanje od predmeta, odvajanje, lišavanje čega i sl...“ (Silić, Pranjković, 2007. 203.)

Vrlo je kratak popis glagola uz koje ablativni genitiv dolazi, a Josip Silić i Ivo Pranjković navode samo tri: *osloboditi se*, *stidjeti se*, *čuvati se*. (Silić, Pranjković, 2007. 203.)

Dragutin Raguž nabraja sljedeće glagole: *stidjeti se*, *osloboditi se*, *čuvati se*, *odreći se*, *bojati se*, *prepasti se*, *plašiti se*, *okaniti se*. (Raguž, 1997. : 121.)

Tablica 2.

Popis glagola koji određuju ablativni genitiv iz svih spomenutih gramatika.		
<i>bojati se</i>	<i>odlučiti se</i>	<i>ostati se</i>
<i>čuvati se</i>	<i>odmetnuti se</i>	<i>ostaviti se</i>
<i>izbaviti</i>	<i>odreći se</i>	<i>oprostiti (se)</i>
<i>izbaviti se</i>	<i>odviknuti se</i>	<i>otresti se</i>
<i>lišiti se</i>	<i>odvrći se</i>	<i>prepasti se</i>
<i>kloniti se</i>	<i>okaniti se</i>	<i>proći se</i>
<i>mahnuti se</i>	<i>oglušiti se</i>	<i>sačuvati</i>
<i>manuti se</i>	<i>osloboditi se</i>	<i>stidjeti se</i>

Josip Florschütz ne spominje ablativni genitiv. (Florschütz, 1916. : 210. – 216.) U *Gramatici hrvatskoga ili srpskoga jezika* razlikuju se dva genitivna značenja – genitiv primicanja (dočepati

se, držati se, hvatati se, latiti se, mašiti se, primiti se) i genitiv odmicanja (bojati se, čuvati se, osloboditi se, plašiti se, riješiti se). (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 212.)

Također i Tomo Maretić spominje genitiv primicanja (*primi se, držati se, hvatati se, dohvatiti se, prihvatiti se, latiti se, mašiti se, ticati se, dotaći se, dodjeti se, dodirnuti se, dokopati se, dočepati se, dosinuti se, dobaviti se*) te genitiv udaljavanja ili rastavljanja (*izbaviti, izbaviti se, oprostiti, oprostiti se, lišiti, sačuvati, čuvati se, kloniti se, proći se, mahnuti se, okaniti se, ostati se, odreći se, odmetnuti se, odvrći se, oglušiti se...*).

Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva ovako definira ablativni genitiv:

„1. genitivu ablativus – koji za razliku od tzv. pravoga genitiva obuhvaća genitivske oblike koji imaju značenje ablativa; to su: g. cijene, g. građe, g. načina, g. neupravnog objekta, g. obilja i oskudice, g. odvajanja, g. poređenja, g. roda i postojbine (tj. g. podrijetla), g. uzroka, g. vremena...” (Simeon, 1969. : 391.)

Primjeri takvoga genitiva jesu:

(92) *Kad drvene stepenice zaškripiše pod koracima učena čovjeka, on se okani crnca i uze pripremati stav.* (Desnica, 1974. : 24.)

(93) *Poslije nego se oslobodio i zadnje posjete – Antiše, Špira i Vinka – Ive je dugo koracao po sobi..* (Desnica, 1974. : 155.)

3. 7. 4. Emfatični genitiv

Naziv „emfatični genitiv“ navode Josip Silić i Ivo Pranjković te kažu da on izriče izražavanje emocija ili zaklinjanje. (Silić, Pranjković, 2007.: 203.) Pod tim genitivom spominju i genitiv zaklinjanja „kod kojega ono što se tko zaklinje dolazi u genitiv, a onaj na koga se zaklinjanje odnosi dolazi u dativ: *Duše mi! Majke ti! Tako vam svega!*“ (Silić, Pranjković, 2007. 203). Dragutin Raguž ta značenja odvaja te opisuje i genitiv divljenja ili iznenađenja (*Čudna čovjeka!, Krasne djevojke!*), genitiv s riječima *eno, evo, eto* (*Evo njih.*) i genitiv zakletve (*Zdravlja mi!*). (Raguž, 1997. : 121.)

Adolfo Veber Tkalčević ovako opisuje emfatični genitiv:

„Genitiv se metje, kada se od radosti, žalosti ili čuda *uzklikuje* sa ili bez uzklikah; amo ide i genitiv samostavnika, kojimi se tko kune ili prisiže...” (Veber Tkalčević, 1859. : 38.)

Josip Florschütz opisuje genitiv zaklete kao genitiv bez priloga koji može doći uz uzvike *o, oh, jao, da, gle* kada se izriče čuđenje, genitiv bez veznika (*Mili Bože, velike nepravde!*) te genitiv s veznikom *li*, a u suvremenim hrvatskim gramatikama naziva se česticom *li* (*Velike li nesreće!*). (Florschütz, 1916. : 216.)

Također i u *Gramatici hrvatskoga ili srpskog jezika* govori se o genitivu pri zaklinjanju ili čuđenju te oni prepoznaju i genitiv uz priloge *evo, eto eno* i uz riječ *neka*. (Brabec, Hraste, Živković, 1954. : 212.) U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* upotrebljava se naziv „genitiv u uzvicima (usklicima) i u čuđenju.“ (Simeon, 1969. : 395.) Dakako, i Tomo Maretić opisuje genitiv zakletve koji se upotrebljava u zakletvama ili u čuđenju, a srodno tom značenju jesu i genitivi koji dolaze uz riječi *evo, eto* i *eno*. (Maretić, 1963. : 573.)

Primjeri emfatičnoga genitiva jesu:

(94) *...on trgne jače da je oslobodi, a onda ga žestoko ošine po oku – i eto nevolje*. (Desnica, 1974. : 24.)

(95) *Ive se zbuni, stade zamuckivati pa završi: to jest – slipac ka slipac – pa eto ti tuteka!* (Desnica, 1974. : 25.)

(96) *Bi, vjere mi! Bi, očiju mi*. (Desnica, 1974. : 74.)

(97) *Bože, falična stvora!* (Desnica, 1974. : 113.)

Emfatični genitiv većinom se upotrebljava u tijeku dijaloga među likovima. Nije toliko čest kao posvojni genitiv, dijelni genitiv, vremenski genitiv, no primjeri se ipak mogu pronaći.

3. 7. 5. Genitiv sadržaja

Genitiv sadržaja spominje Radoslav Katičić i opisuje ga kao „pripadanje nekoga općijega pojma nekom određenijem sadržaju.“ (Katičić, 2002. : 454.) U *Hrvatskoj gramatici* spominje se također genitiv sadržaja s istim značenjem. Primjeri su: *knjiga mržnje, staza kreposti, pitanje ukusa*. (Barić, Lončarić, 1995. : 560.)

3. 7. 6. Genitiv sjećanja

Onaj genitiv koji stoji uz glagole *sjećati se, opominjati se* zove se „genitivom opominjanja ili memorije.“ (Florschütz, 1916. : 214.)

Tomo Maretić ne spominje naziv “genitiv sjećanja“, no opisuje ga da dolazi uz glagole *opomenuti se, spomenuti se, sjetiti se*. (Maretić, 1963. : 570.) Također ne izdvaja genitiv igre kao podvrstu dijelnoga ili partitivnoga genitiva, kako je to u gramatici Josipa Silića i Ive Pranjkovića, već ga opisuje uz opis genitiva sjećanja. (Silić, Pranjković, 2007. : 202.) Ti autori ne izdvajaju genitiv sjećanja kao posebno genitivno značenje. (Silić, Pranjković, 2007. : 201. – 203.) Taj dalji objekt, kako T. Maretić određuje genitivni izraz, može doći uz glagol *igrati se*. (Maretić, 1963. : 570.)

U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* genitiv sjećanja naziva se i „genitivus memoriae“, a dolazi uz glagole koji znače „sjećanje ili zaboravljanje.“ (Simeon, 1969. : 394.) Genitiv sjećanja izdvaja samo Radoslav Katičić u *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* koji dolazi uz povratne glagole *sjetiti se, prisjetiti se, dosjetiti se, spomenuti se, opomenuti se*. (Katičić, 2002. : 111.)

Genitiva sjećanja ima manje nego ostalih genitivnih značenja, a uspoređujući ga s dijelnim genitivom čija je podvrsta genitiv sjećanja, genitiv sjećanja vrlo je malo zastupljen u novelama Vladana Desnice.

Primjeri genitiva sjećanja jesu:

(98) *Sjeti se financa Pave s kojim je ljubovala sedam godina...* (Desnica, 1974. : 41.)

(99) *Kad bi se nehotice sjetio Klisovaca, niz leđa bi mu prošarala zimica.* (Desnica, 1974. : 63.)

(100) *Sjećala se, iz vremena tog djevojaštva, pouke iz priče o životu neke svete djevice...* (Desnica 1974. : 142.)

4. Zaključak

Besprijedložni je genitiv padež koji ima razna značenja – posvojnost, dijelnost, kvalitativnost, cjelovitost itd. Neka njegova značenja u standardnome hrvatskom jeziku nastoje se zamijeniti nekim drugim oblikom te se tako posvojni genitiv zamjenjuje posvojnim pridjevom. Time se, dakako, gubi potpuna obavijest. Upravo zbog neobuhvaćenosti cjelovitoga značenja, novija istraživanja posvojnoga genitiva preporučuju da je zamjenu moguće ostvariti tek kada su oba oblika značenjski jednaka. Nikako se ne treba zanemariti genitivno značenje posvojnosti i izbaciti ga iz hrvatskoga jezika. Primjećuje se da je u nešto starijim književnim djelima uporaba posvojnoga genitiva česta dok se u nešto novijim književnim djelima teško pronalaze primjeri. Osobito su zanimljivi subjektni i objektni genitiv koji preoblikom poimeničenja dobivaju sasvim drugačije sintaktičko mjesto i ulogu. Dijelni genitiv i genitiv cjelovitosti te kvalitativni genitiv značenja su koja nikako ne treba zanemariti u hrvatskim gramatikama, no to nije rijedak slučaj. U hrvatskim gramatikama nije jasno razgraničena razlika između genitiva opće pripadnosti i objasnidbenoga ili eksplikativnoga genitiva, odnosno Dragutin Raguž ta značenja ne odvaja, a u drugim se gramatikama spominje samo značenje objasnidbenoga ili eksplikativnoga genitiva. Također neki jezikoslovci, osobito Radoslav Katičić, Josip Silić i Ivo Pranjković, opisuju i druga značenja besprijedložnoga genitiva poput genitiva sadržaja, genitiva sjećanja, genitiva dobi, genitiva igre. Uočava se da je uporaba besprijedložnoga genitiva u svakodnevnome jeziku i standardnome jeziku česta, a osobito je česta u književnim djelima. U novelama Vladana Desnice česta je uporaba posvojnoga genitiva, objasnidbenoga genitiva i genitiva opće pripadnosti, kvalitativnoga, dijelnoga i slavenskoga genitiva, a rijetka uporaba ablativnoga genitiva i genitiva sjećanja. Slavenski genitiv uobičajen je poput osnovnih genitivnih značenja – posvojnosti, dijelnosti i kvalitativnosti. Ta spoznaja trebala bi nas uvjeriti u ispravnost uporabe besprijedložnoga genitiva.

5. Popis literature

1. Barić, Eugenija, Lončarić, Mijo i dr. 1995. Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb

2. Brabec, Ivan, Hraste, Mate, Živković, Sreten, 1954. *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb
3. Florschütz, Josip, 1916. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*, Naklada Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljske vlade, Zagreb
4. Frančić, Anđela, Hudeček, Lana, Mihaljević, Milica, 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
5. Hudeček, Lana, 2006. *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
6. Hudeček, Lana, Vukojević, Luka, 2009. „Funkcionalnostilska raslojenost sredstava za izricanje posvojnosti u hrvatskome standardnom jeziku i njihov normativni status“, *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti*, Disput, Zagreb
7. Katičić, Radoslav, 2002., *Sinaksna hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
8. Kuna, Branko, 2003. „Između atributne i predikatne posvojnosti“, *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 29., str. 157. – 171.
9. Kuna, Branko, 2010., „Kvalitativni genitiv u hrvatskome jeziku“, *Lingua Montenegrina*, god. 3., br. 5., Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 67. – 78.
10. Kuna, Branko, 1999. „Norma i posvojni genitiv bez odredbe“, *Jezik*, god. 47., br. 1., Zagreb, str. 1. – 9.
11. Kuna, Branko, 2012. *Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskome jeziku*, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek
12. Maretić, Tomo, 1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb
13. Matasović, Ranko, 2002. „Otuđiva i neotuđiva posvojnost u hrvatskome jeziku“, *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 28., str. 151. – 160.
14. Mićanović, Krešimir, 2001. „Posvojnost“, *Suvremena lingvistika*, 51 - 52, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, str. 173. – 190.
15. Raguž, Dragutin, 1997. *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb
16. Rišner, Vlasta, 2006., „Atributi i njihova značenja“, *Filologija*, 46 – 47, Zagreb, 252. – 268.
17. Silić, Josip, Pranjković, Ivo, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb

18. Simeon, Rikard, 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb
19. Skupina autora, 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Školske novine, Zagreb
20. Stolac, Diana, Vlastelić, Anastazija, 2005. „Sintaksa u Parčićevoj gramatici hrvatskoga jezika iz 1873.“, *Fluminensia*, god. 17., br. 1., 1. – 11.
21. Težak, Stjepko, Babić, Stjepan, 2009. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb
22. Veber Tkalčević, Adolfo, 1859. *Skladnja ilirskoga jezika*, pretisak: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Čakovec, 2005.
23. Vince, Jasna, 2008. „Uzmac genitivnoga izraza izravnog objekta“, *Slovo*, sv. 56-57, Zagreb, 615. – 626.

Izvori:

1. Vladan Desnica, 1974. *Pripovijetke*, Prosvjeta, Zagreb